
WIDENER LIBRARY

Het substantiaf in het
ndsch der 16.eeuw.

Het Substantief in het Nederlandsch

der 16e eeuw

DOOR

I. B. KOLTHOFF.

P. NOORDHOFF. — 1894. — GRONINGEN.

Het Substantief in het Nederlandsch der 16e eeuw.

Het Substantief in het Nederlandsch der 16e eeuw.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE,

AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE GRONINGEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. W. L. VAN HELTEN,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE,

TEGEN DE BEDENKINGEN DER FACULTEIT IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

op Woensdag 21 Februari 1894, des namiddags om 3 uur,

DOOR

ISRAEL BENEDICTUS KOLTHOFF,
geboren te Assen.

P. NOORDHOFF. — 1894. — GRONINGEN.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

AAN MIJNE OUDERS.

Het goede recht de in dit boekje behandelde stof tot onderwerp voor een academisch proefschrift te kiezen zal mijns bedunkens in den kring of, wil men liever, in het kringetje der deskundigen niet worden betwist: de voor het onderhavig onderzoek vereischte kennis mag bij een doctorandus in de Ned. Letterkunde als aanwezig worden ondersteld; de methode, bij die nasporingen te volgen, was aangewezen door hetgeen anderen op grammatisch gebied voor de oudere en jongere taal hebben verricht; en het veld, waarover zich die navorschingen uitstrekken, is van dien aard, dat een ontginning er van op resultaten kon doen hopen, die voor de Nederlandsche taalwetenschap van eenig belang mogen worden geacht.

In aansluiting aan Dr. LUBACH'S *dissertatie „Over de vervoeging van het werkwoord in de* 16*e eeuw" zijn hier dezelfde (ook door gelijke verkortingen aangewezen) bronnen geraadpleegd, die aan gemeld werk hebben ten grondslag gelegen, met toevoeging evenwel van:*

Ca. = *De comedie van den bekeerden koopman (Antw., 1538).*

Cm. = *De conste der minnen (Brugge, 1581).*

H. = *Handel der amourensheyt (Rotterdam, 1621).*

Pma. = *Het boek der Psalmen Davids, door Ph. van Marnix (Antw., 1580).*

MS. = *De Middelnederlandsche Spraakkunst van Dr. W. L. v. Helten.*

Vgr. = *Vondel's taal van denzelfden schrijver.*

N. = *Taalk. aanteekeningen op de werken van G. A. Bredero van Dr. G. A. Nauta.*

DE STERKE DECLINATIE DER MASCULINA EN NEUTRA.

---

§ **1.** Het oorspronkelijke, in de Oudgermaansche dialecten waar te nemen onderscheid tusschen de buigingsvormen der verschillende mannelijke en onzijdige sterke klassen was, behalve in den nom. en acc. sing., alreede in 't Middelnederlandsch bijna geheel verdwenen. In verband met deze omstandigheid zullen we dus bij de bespreking van de zestiendeeeuwsche declinatie dezer masculina en neutra alleen voor genoemde casus een scheiding der oude klassen in acht te nemen hebben.

§ **2.** De normale verbuiging van het sterke substantief is in onze periode:

Sing.	1. 4.	— (*e*)
	2.	— (*e*)*s*
	3.	— (*e*)
Plur.	1. 2. 3. 4.	— *en.*

§ **3.** Vormen op *-e* in den nom. en acc. zijn te vinden: bij de oorspronkelijke *io-* en *jo*-stammen, als *herde* [1]) Na.

---

[1]) Ook in het meervoud *herden* Na. 165 (3 m.), Bl. 340, 835, 846.

285 (5 m.), 655, Bl. p., Ra. 356, Pu. 35 r., Puf. 7 v., *rugghe*, de talrijke masculina op *-are* en *-ere*, *antworde*, *bedde*, *beelde*, *ende*, *erve*, *cruce* enz., de collectiva *gheberchte*, *geslachte*, *gesteente* enz. (vgl. MS. § 258),

en bij de kortlettergrepige *i*- en *u*-stammen, als *bete*, *hate*, *nuese*, *sone*, *vrede* enz.

Apocope van den uitgang is hier evenwel een gewoon verschijnsel, behalve bij de nomina op *-de* en *-te*. Doch zelfs van deze laatste ontmoeten we somtijds verkorte vormen:

endt Wg. 156 r., Sz. 26 r., 94 r. enz., Rj. II 50, M. 12, Br. 76 (2 m.) — *gebeent* Sz. 22 v., 52 r., Pma. 53, Pm. 47, 70, 121 — *opt gebercht* Bl. 166, Rd. 18 r., Pm. 16, 22, 110 enz. — *geboeft* S. 20, Bo. I 121, Bo. II 19 — *gedacht* p. — *het gediert* Pm. 119 — *het gehemelt* L. 8 r., Pma. 105 — *tgevogelt* Pm. 119 — *hembt* Bo. II 28, 40 — *tot een oorcondt* Sz. 37 r., *valsch oorcondt* Pma. 66.

Voor den overgang tot het femininum zie § 56.

§ 4. Sterke nomina, met een uit den datief sing. *in den accusatief enk.* en een uit den laatsten casus *in den nominatief* ingedrongen uitgang *-e* (z. Tschr. 1, 162—164 en 3, 311), worden in de 16e eeuw in nog grooter aantal aangetroffen dan in de 15e (vgl. voor laatstgenoemde periode de *Bijlage* aan 't slot van dit proefschrift).

MASCULINA.

Nomina met een oorspronkelijk suffix *-er* of *-el*, als *ackere* V. 46 r. — *buydele* Wg. 4 v., 300 r. — *doormtere* Rh. 109 — *duvele* Ra. 141, Ter. A. 145, H. I 72 — *enghele* Wg. 410 r., Bl. 1296, Rg. 64, 75, Rh. 191, H. II 7 (2 m.), 9 — *esele* Bl. 69, 70 enz., Bg. 52, Ca. 63, Ter. A. 161, 170 — *hagele* Wg. 21 r. (2 m.), Tb. 309 v., H. I 42 — *hemele* Wg. 160 v. (2 m.), 161 v., 176 v., Bl. 569, 986, Sp. 76, Rh. 19 — *heuvele*

Bg. 537 — *honghere* Tr. 64 r. — *canckere* Tr. 68 r. — *kemele* Ba. 8 — *keysere* Bg. 17, Sp. 311, Co. 66 — *lachtere* Wg. 12 v., 13 r. — *mantele* Wg. 321 r. — *meestere* L. 128 v., Spi. 124, Ter. A. 28, 53 enz., Ter. H. 44, 96, 97 — *naghele* Rh. 100, 101 (2 m.), 102 — *panthere* Co. 63 — *patere* Ra. 41 — *pepere* Tr. 3 r., 48 v. — *priestere* Bl. 326, 369, 449, 869, L. 145 v., Rh. 29, Rj. I 78 — *seghele* Wg. 32 v., Spi. 62 — *setele* Na. 711 — *scedele* Bl. 365 — *sloetele* Wg. 328 v. — *so- mere* Wg. 279 v. — *speghele* Rg. 173, L. 193 v., Rh. 181, (4 m.), 182 (3 m.), Pl. 128, H. I 79 — *tempele* Bl. 451 (2 m.), Ra. 100 — *tytele* Bg. 23 — *vinghere* Tr. 70 r., Rh. 101 (2 m.) — *vloghele* Wg. 331 r., Bl. 330 — *voghele* Wg. 20 v., Spi. 215, 232, Co. 62, H. I 5, 76;

en voorts *ademe* Bl. 662 — *aseme* Bl. 544, 575 enz. — *arme* Ds. 103 (2 m.), 208, 229, Bl. 498, V. 124 r., Bo. I 56 — *banne* Puf. 44 v. — *berghe* Wg. 372 r., Bl. 535 — *boome* Ds. 122, Bl. 477, 478 — *boone* Cm. 74, Ter. H. 75 — *brieve* Spi. 123, 198 — *buycke* Bl. 415, 610, Rb. 326 — *Sondaghe* Wg. 304 v. — *dampe* Na. 324 — *dancke* Wg. 155 r. — *danse* Bo. I 167 — *dauwe* Bl. 589, Bg. 49 (2 m.), 139, 164 — *dienste* Wg. 237 r., 268 v., 304 v., 391 r., Na. 658, Bl. 1179, Bo. I 143, 145 — *dieve* Spi. 123, 197 — *doide* Puf. 32 v. — masculina op *-domme* Wg. 16 v., Bl. 1296, Tl. 805, Pma. 347, Bo. I 28, 83, 144 — *doecke* Bl. 90, 609 (2 m.) — *doorne* Bl. 595 — *drancke* Bl. 196, 599 (2 m.), 966 — *droome* Bl. 240, 890, 891, 1042 — *drucke* Ds. 316 — *ernste* Bl. 1202 (2 m.) — *gaste* Wg. 177 r. — *geeste* Ds. 184, Wg. 161 r., 164 v., 194 v., 299 v., Bl. 419, 424 enz., Tl. 312, 800, H. III 33 — *helde* Pu. 31 r., 109 v. — *hoorne* Ds. 175, 218, 270, Bl. 318, Pu. 234 v., Pma. 242, Pg. 173 r. — *cante* Wg.-

279 r. — *cardinale* Wg. 77 v. — *keye* Bl. 560 — *knechte* Ds. 312, Na. 349, 554, Bl. 224, 228 enz., Nc. 156, Tl. 300, 653 — *koope* Bo. I 232 — *koppe* Bl. 281 — *cusse* Bl. 1108 — *loone* Wg. 333 r., 339 r., Tl. 773, Ca. 165 — *loope* Na. 242, 384 — *love* Ds. 139 — *monde* Bl. 580 — *neste* Bl. 544, 971, 1118, Tl. 266 — *oogste* Bl. 273, 491, Tl. 130 — *packe* Pu. 62 r. — *pale* Bl. p. — *pile* Bl. 284 (2 m.) — *prise* Bl. 1293 — *ramme* Bl. 599 — *rampe* Spi. 138, 275 — *reghene* Sc. 23 r. — *reye* Wg. 310 r. — *roepe* Wg. 278 v., Bl. 635, Tl. 773 — *sacke* Bl. 657 — *sinne* Ds. 299, Bl. 492, 1208, Ter. A. 31, Bo. I 17, 58 enz. — *schatte* Rj. II 83 — *scichte* Ra. 233 — *scilde* Bl. 398 — *schuyme* Bl. 594 — *die slape* (lichaamsdeel) Bl. 499 — *smade* Spi. 206 — *smaragde* Tl. 802 — *soome* Tl. 143 — *spijte* Bo. I 45 — *stake* Bl. 633, 754, 971 — *stamme* Bl. 258, 271, Sz. 83 v., Bia. 192 r., 193 v. enz., Pg. 236 v. — *stancke* Wg. 325 r. — *state* Bo. I 264, 265 — *steene* Ds. 242, Bl. 258, 541 enz., Bg. 552, A. 90 — *steerte* Bl. 630, Tl. 824 — *stoele* Ds. 239, Bl. 325, 326 enz. — *storme* Ds. 139, 156, Wg. (prol.) 1 — *stoffe* pulvis Bl. 1112 — *strome* Bl. 508 — *tacke* Bl. 622, 624, 630 — *tippe* Bl. 288 (3 m.) — *toorne* (ira) p. — *toorne* turris Wg. 42 v., Bl. p. — *throone* Ds. 16, Pu. 57 v. — *twiste* Wg. 122 v., 274 r., Bl. 586, Tl. 470 — *tyranne* Bl. 638, 931 — *valle* Bl. 956, 1158, *aenvalle* Bl. 1158 — *vissche* Nc. 172 — *vlijte* Bo. I 165 — *vorste* (frigus) Bl. 501 — *voete* Tl. 155 — *weghe* Tl. 231 — *wensche* Wg. 64 v., Bo. I 161 — *worme* Bl. 494, Sp. 170 — *wijne* Wg. 326 v., Rj. III 77.

NEUTRA.

Een tal van nomina met een oorspronkelijken uitgang *-er*, *-el*, *-sel*, als *anckere* Sp. 159 — *beginsele* Sc. 13 r., Wg. 53 v.,

257 r., 260 r., 328 r., 398 v. — *decsele* Wg. 291 v. — *doopsele* Wg. 180 r., Na. 358 — *tjammere* Spi. 148, 225 (3 m.) — *capittele* Sc. 49 r., 54 r. — *cloestere* Wg. 276 r., 303 r., 323 v., 390 v., 398 v., Spi. 296 — *letsele* Spi. 126 — *maecsele* Bg. 670, Rj. III 2 — *middele* Wg. 20 r. (2 m.), 29 v., 332 r., Sp. 182, Tl. 146, L. 7 r., 199 v., Bia. 47 r. — *moeysele* Ra. 267 — *ontschaecsele* Spi. 31 — *opsette* Wg. 54 v., 331 v. enz., Na. 119 — *overblyfsele* Wg. 277 r. — *quetsele* Spi. 125 — *schijnsele* Wg. 417 r. — *silvere* H. I. 10 — *struycsele* Bg. 602, 687 — *voetsele* Tr. 30 v., Sc. 25 r., 49 v., Wg. 318 r., 326 v. (2 m.), Bl. 205, Ra. 146, Sp. 211 — *watere* p. — *ijsere* Bl. 361, L. 74 r.;

en voorts *aensiene* Bl. 1244 — *avontmale* Wg. 172 r., Bl. 1287 p. — *begrippe* Wg. 36 r. — *behage* Spi. 248 — *belegge* L. 13 v., 63 v. — *bevele* Bl. 277, 283 enz. — *bloede* Na. 380, Puf. 32 v. — *boecke* Wg. 7 r., 326 r., Bl. 498 — *bossche* Wg. 67 r., 342 r., 346 r., 375 v., 383 v., Na. 659, Bl. 224 — *deele* Wg. 257 v., Bl. 184, 221 enz., L. 6 v., Bo. I 121 — *diere* Na. 611, Bl. 501, 1263 enz., Bg. 421 — *dichte* Rj. I 173 — *dorpe* Wg. 373 r. — *eye* Wg. 270 r. — *firmamente* Bl. 1 — *gesange* Na. 220 — *gespreke* Bl. 513, 579 — *getale* Rd. 4 r., Bo. I 260, *getalle* Bo. I 198 — *gevalle* Bl. 483, 498, Bo. I 203 — *ghewelde* Pu. 31 r. — *habyte* Wg. 313 v. — *haere* Ds. 78, Wg. 258 r., 307 r. enz., Bl. 677, 721, 962, 1214, Tl. 512, H. I 64 — *herte*, *hyrte* (cervus) Bl. 525, L. 92 v. — *houte* Wg. 197 r., Bl. 361, 649, 661, 932, 1164 — *huse* Wg. 26 r., 314 r., 317 v., Bl. 327 — *jaere* Wg. 9 v., 253 v., 279 v., 321 r., Tl. 190, Spi. 133, A. 82 — *castele* Wg. 374 v., Bl. 518 — *cristalle* Bl. 977 — *levene* Wg. 333 r. — *dat lichame* p. — *lichte* Ds. 328, 346, Wg. 56 v., 89 v., 290 r., 324 r., Na. 30, Bl. 507, 521 enz., Rb. 298, 321, Rd. 37 v., Ca. 130 — *live* Wg. 3 v. — *messe* Bl. 592,

596 — *misvalle* Bo. I 101 — *onrechte* Wg. 306 v. — *opsette* Wg. 54 v., 331 v. enz., Na. 119 — *ordeele* Wg. 178 v., 334 v., Bl. p. — *percke* Bl. 523 — *plantsoene* Pm. 63 — *porceleyne* Tr. 9 r., 43 r. — *portaele* Bl. 329, 332 — *punte* Wg. 329 r., 385 v. — *scape* Bl. 566, 651, Tl. 40 — *saysoene* A. 87 — *int slape vallen* Wg. 333 r., L. 72 r. — *soute* Bl. 973, 977, 1119 — *spele* Na. 646, Bl. 574, 933 enz. — *spoecke* Bo. II 131, 134 (2 m.) — *dat stricke* Ds. 78 — *teekene* Spi. 214, 239 — *testamente* Wg. 265 v., 285 r., Bl. 979 — *verdriete* Bo. I 81 — *verwite* Bl. 964, Spi. 274 — *visioene* Wg. 293 r. — *vleysche* p. — *volcke* Wg. 279 r. (3 m.), 279 v., Bl. 237, 1042 enz. — *vuere* Wg. 350 r., Na. 653, 874, Bl. 497, 511 enz. — *wasse* Wg. 324 r. — *wercke* Wg. 162 r., 334 r., 346 v., Bl. 508 — *woorde* Tl. 11.

Opmerking. Op apocope van een zoodanige *-e* wijst de volkomen klinker in:

dat beveel Na. 572, 838 — *eersgaet* Rj. III 5 — *dat ghetael* Bl. 125 — *het graef* Bo. I 202, *een graeft* (met paragogische *t*) Bl. 904 — *dat voorhoof* Bl. 298 — *caef* Bg. 16.

§ **5.** In den genitief sing. is naast de normale *-s* de volle uitgang *-es* een niet al te zeldzame uitzondering:

aensichtes Wg. 296 v. — *antechristes* Puf. 5 v., — *bannes* Puf. p. — *beddes* Wg. 264 v., Bl. 84, Bo. II 68 — *berges* Bl. 820, 833 — *berouwes* Ds. 137 — *bloedes* Ds. 294, Puf. 10 r., 17 v., 33 r., 34 r., 36 r., C. 20 v., 25 r. enz. — *boockes* Wg. 326 r. — *broodes* Puf. 33 v., 35 v., 56 v., C. 25 r., 26 r., 33 r. — *bukes* Ds. 48 — *bijslapes* Bia. 220 v. — *daghes* p. — *dauwes* Wg. 325 v., Rb. 299 — *dinghes* Wg. 125 v., Nc. 324 — *dienstes* Pu. 80 r., 97 r., Puf. 16 r., 19 v. enz., C. 20 v. (2 m.), 23 r., 26 r., Bia. 141 v., Pm. 342. Pg. 92 r., 149 r. — *dodes* Ds. 205, Pu. 36 r., Puf.

18 v., 26 v. enz., C. 16 r. enz., Pma. 13, 39, 294, 410, Pm. 34, 50, 105, 128, 169, 186 — *donres* Ds. 179, 241 — *doop-linges* Puf. 24 r., 26 r. — *dranckes* Ds. 283 — *edes* Ds. 245 — *eestandes* Puf. 54 v., 55 v., 56 v. — *erves* Ds. 28, 245, 375, 381 — *eyndes* Bg. 488, 590, 645, Pu. 151 r. — *geberchtes* Bl. 165 — *gebedes* Ds. 61, 62, Pu. 43 r., Puf. 8 v., 9 r., 14 v. — *gebodes* Puf. 147 v. — *geestes* Wg. 254 v., Pu. p., Puf. p., C. p. Bia. 8 v., 9 r. enz., Pma. 42, 99, 133, 135, 201, Pm. 38, 120, Pg. 26 r., 34 r. enz. — *geloves* Sp. 246, Pu. 54 r., Puf. 8 r., 12 v., 16 r., C. 10 r., 24 v., 35 r. — *gemoedes* Wg. 144 r., Na. 533, Puf. 46 r., C. 6 r. — *gemoetes* Puf. 65 v. — *gesinnes* Wg. 296 r. — *geslachtes* Ds. 1, Wg. 147 v., Bl. 877, Pu. 79 v., Puf. 55 v., C. 16 v., Bia. 165 v. — *geweldes* Ds. 391 — *goudes* Ds. 305, Tl. 842 — *grases* Na. 599, Tl. 748 — *groetes* Na. 161 — *hates* Pu. 31 r. — *heylandes* Puf. 5 r., 10 v., 24 r. — *hoofdes* Pu. 216 r., Puf. 9 v., Pm. 96 — *hoves* Bl. 90 — *huyses* Ds. 144, 151, 219, 232, 337, Bl. 333, 914, Pu. 40 r., 79 v., 102 v., 217 r., Pm. 105, 150 — *huwelijckes* Pu. 73 v., Puf. 59 r., C. 9 v. — *jares* Bl. 892 — *kelckes* Ds. 28 — *knechtes* Bl. 321, 547, Pu. 205 r., 237 v., C. 15 v., — *co-ninges* Bl. 448 — *cruyces* Wg. 10 r., Na. 522, 541, Rb. 293, Bg. 828, Puf. 28 r., 29 v. enz., C. 5 v., 12 v. enz., Bia. 47 r., 49 r. enz., Pma. 92, 109, Pg. 2 v., 29 v., 33 v., 81 r., 201 r., Bo. II 54 — *landes* Bl. 1026, Bia. (prol.) 5 r. — *lichtes* Ds. 46, Puf. 3 r., 65 v. — *lijves* Pu. 7 v., 19 r. enz., Puf. 6 r., 14 r., enz., C. 9 r., 16 r. enz. — *loves* Ds. 229 — *mannes* Pu. 233 r. — *mondes* Ds. 41, 308, 310, 343, 344, C. 23 v. — *offerhandes* Bia. 62 v., 185 r. — *oogstes* Bl. 712, C. 28 r. — *outares* Bl. 915 — *paerdes* Ds. 362 — *psalmes* Pu. 106 r., 110 r. enz. — *riedes* Ds. 154 — *rou-wes* Wg. 313 r. — *roves* Ds. 319 — *rijckes* Pu. 32 r.

(2 m.) enz., Puf. 6 r., 6 v., 13 r., C. 32 v., Pg. 3 r. — *sades* Puf. 21 r., 24 r., 25 v. — *soones* Bl. 262, Pu. 74 v. — *stammes* Bia. 204 v. — *strides* Ds. 181, 348 — *swaerdes* Ds. 142, C. 28 v. — *temples* Tl. 11 — *testamentes* Puf. 23 r., 24 v., C. 3 r. — *textes* Pma. 402 — *tornes* Puf. 9 v., 30 v. enz., Pma. 200 — *troostes* Pu. 68 v., 219 v., 225 r., Puf. 43 v. — *twistes* Puf. 61 v. — *valles* Pu. 184 r., Puf. 56 v. — *veldes* Ds. 241, 242, Wg. 116 r. — *verderves* Puf. 18 v. — *vergrijpes* Puf. 45 v. — *verstandes* Puf. 66 r. — *verstandenisses* H. II 136 — *vloedes* Ds. 109 — *vleesches* p. — *vloeckes* Puf. 26 r. — *volckes* Ds. 5, 12, Bl. 201, 305, 1002, Pu. 30 r., 85 r. enz., Puf. 5 v., 11 v. enz. — *weghes* Wg. 265 v., Bl. 865 — *werckes* Bia. 88 v. — *windes* Ds. 37 — *woordes* Tl. 767, Pu. 74 v., 81 r. enz., Puf. 5 v., 27 r., 35 v., 67 r., C. 18 v., 28 r., 29 r. (2 m.), 37 r. — *woudes* Ds. 242, 334 — *wijnes* Puf. 33 v., C. 25 r.

Opmerking 1. Men lette op de nu en dan voorkomende *-s* bij nomina, wier onverbogen vorm in den regel met *-te* of *-de* werd gebezigd: *des geberchts* Bl. 140, V. 121 v. — *des gestoelts* Bl. 333 — *des gesteents* Nc. 493 — *des gehemelts* L. 8 v. — *des eyndts* Bl. 805, 922 — *des vreeds* p., *vol onvreedts* Rj. II 110.

Opmerking 2. Het samenvallen der *-s* met een voorafgaande *t* (of *d*) had meermalen assimilatie van den laatstgenoemden consonant tengevolge: *des aensichs* Tr. 53 v. (2 m.), 59 v enz., Sc. 28 r., Bl. 796, Bg. 356 — *des avons* Tr. 2 r., 14 v., 16 r. enz., Sc. p., Wg. 367 r., 369 r., Bl. 25, 117, 134 enz., Br. 33 — *des boomgaers* Rj. III 19 — *des fundamens* Wg. 229 r. — *des gels* Sc. 39 r. — *des geberchs* Bl. 222 (2 m.), 244, 255 (2 m.), V. 80 r. (2 m.) — *des gesichs* Tr. 55 v. — *des geslachs* Wg. 229 v., Bl. 227 — *des gestals* Tr. 25 r. — *des hoofs* Wg. 355 r., 356 r. (2 m), Bl. 74 (3 m.) enz., Sp. 438 — *des kins* Tr. 6 r. (2 m.), Sc. p. — *uws knechs* Bl. 302, 402 (2 m.) 404 — *buten slans dijken* Rb. 76 — *des lichs* Tr. 40 r., 59 v., 70 r., Sc. 33 r., 36 r., 37 r. — *des mons* Tr. 16 v., 59 v., 60 r. enz. — *des nachs* p. — *uws oochs* (oochsts) Bl. 116 — *des predicans* Bg. 474 — *des regemens* Tr. 8 r. — *vol sans*

Wg. 249 r — *des stadtvoochs* Bl. 382 (2 m.) — *tserpens* Ra. 324 — *tscrifs* Sp. 5, 15, 20 enz. — *des strons* Tr. 90 r. — *des vels* Ba. 54 — *des verstans* Tr. 49 v., 60 r. — *des vijans* Rj. I 125, III 194 — *des wins* Tr. 31 r., 77 v.

§ **6.** Bij de substantiva met *-s* en *-sch* als sluitletter vertoont zich de genitief in den regel zonder uitgang (vgl. MS. § 245*a*):

passim *des huys*, *des paradijs*, *des paus*, *des vleesch*, en verder *des bosch* Wg. 106 v., 147 r., Bl. 238 — *des forneys* Bl. 797, 958, 972 — *des gras* Na. 656, Ra. 244, Tl. 766 (2 m.), Bg. 870, Tb. 270 v. — *des erffenis* Bl. 1244, *des getuygenis* Bl. 72, 73, 74 enz., Nc. 240, 289, Tl. 825, Bg. p., *des gevangenis* Bl. 36, Nc. 264.

In *des boschs* Wg. 34 r., Bl. 963 — *des vischs* Bl. 827 p. — *des vleeschs* p. is *-s* natuurlijk alleen analogische spelling.

Daarnaast ook met nieuwe aanvoeging van *-es*: *grases*, *huyses*, *cruyces*, *vleesches*, *verstandenisses* (zie boven § 5).

§ **7.** Ook bij de nomina op *-st* vindt men dubbele vormen (vgl. MS. § 245*c*):

des geest p. — *des dienst* Bl. 83, 84 (2 m.) — *des dorst* Tr. 49 r. — *des last* Bl. 1189 — *des oogst* Bl. 26, 633, 914, Nc. 134, Tl. 31, Bg. 366, 465, 586, Tb. 19 v. enz.;

waarnaast *des antechrists* Ra. 57, 117 enz., Pg. 83 r. — *des geests* Ds 370, 396, Na. p., Ra. 7, 111, 255 enz., Nc. p., Rh. 38, Co. 78, Pd. p., Bia. 19 v., 20 r. — *des lists* Bl. 1103 — *des oochsts* Na. 199, Bl. 318 (3 m.) enz., alsmede *antechristes*, *dienstes*, *geestes*, *oogstes*, *textes*, *troostes*, *twistes* (zie boven § 5).

Zeldzaam is de apocope bij vormen op *-cht*, *-ft*, *-ch* en *-f* (vgl. MS. § 245*c*):

haers aensicht Bl. 617 — *des geslacht* Wg. 337 v. — *zijns vaderlicx graft* Bl. 1126 — *des herft* Tr. 41 r. — *des licht*

Wg. 240 v., 371 r. — *des nacht* Sc. 31 r., Wg. 240 r. — *duer sbrief gescrifte* Spi. 85 — *des jonxcten dach* Bia. 105 v.; waarnaast *aensichtes*, *geslachtes*, *lichtes*, *daghes* (z. boven § 5) en *aensichs* enz. (z. boven § 5 opm. 2).

§ 8. *a.* Voor *koning*, *keyser* en *biscop* in *van des grooten koninck Karels geslachte* Wg. 275 v., *des koninck* Bl. 160, 306, *des koninck van Babylonien* Bg. 570, 585 — *wat des keyser is* Bl. 1091, *des Grieckschen keyser Emanuelis* Bia. 117 v., *des wijlen keyser Caroli* Bia. 179 r. — *des cardinael-bisschop* Wg. 216 r., vgl. MS. § 245*d*.

b. Voor den genitief *sone* en *soon* in *dat teycken des menschen sone* Na. 226 (2 m.), Tl. 89, *des sone Gods* Na. 99, 266, 268, 271, 532, Bl. 1135, Nc. 184 (2 m.), *des sone* Bg. 742, *in den naem des eengeboren Gods sone* Tb. 115 v., *des eengeboren soon Gods* Ds. 229, *dat teken des menschen soon* Bl. 1069, 1070, z. MS. § 268*c*.

c. In plaats van het normale *vaders*, *broeders* wordt de oude genitief *vader* en *broeder* (MS. § 290*b*) gevonden in: *syns vader Francisci woorden* Wg. 369 r., *uws vader* Bl. 144, *des allerhelschten vader* Bia. 145 r., *binnen svader sael* Rj. I 138, *in svader toren* Rj. III 170 — *des heyleghen broeder Gielis glorie* Wg. 353 r., *des sotten broeder Juniperus lydtsaemheyt* Wg. 375 v., *in haers broeder ooghe* Ra. 124.

Men lette ook op *des vadere* Rh. 1, 150, met *-ere* voor *-er* naar 't voorbeeld der vaak voorkomende nominatief-, accusatief- en datiefvormen *vadere*, *broedere*, met een van *moedere* enz. overgenomen uitgang.

d. Voorts nemen we nu en dan weglating der *-s* waar bij andere vormen, als: *des daghe* Ds. 283 (vgl. den nom. acc. sing. *-daghe* § 4) — *des eynde* Bl. 979 — *des Christelijcken geloove* Rj. II 171 — *des gesichte* Bl. 638 — *des menschelijcken geslachte* Wg. 229 r., L. 107 r., 122 v. —

syns vaders huyse Bl. 286, Bg. 527 (vgl. den nom. acc. sing. *huse* § 4) — *des lichte Gods* Sc. 40 v. — *des onrechte gedachtig* Bg. 37 — *uws erffenisse* Bl. 539, 554, *des getuygenisse* Na. 341, 583, 696, Bl. 413, 1294, 1366, Nc. 485, Tl. 699, Bg. 60, 61 (3 m.), 62, Tb. 154 v., 216 r., *sijns verrisenisse* Nc. 385, *des verstandenisse* Bl. 944 — *des rijcke Gods* Na. 39, 189, Bl. 1109, Nc. 66, 72, Tb. 48 v., 83 r., *des hemelrijcke* Rj. III 197;

en *des dierbaren bloet* Wg. 407 v. — *des voorscreven boecxken* Bia. (prol.) 6 r. — *des derden deel* Bl. 611 — *des onnooselen lammeken* Rj. I 89 — *des evangelijschen leven* Wg. 326 v. — *des menschelijken lichaem* Sc. 40 r., *des ouden lichaem* Tr. 8 v. — *des heylighe man S. Elzearius* Wg. 294 v., *des wysen man* Wg. 272 r. — *des anderen morgen* Bl. 267 — *na des hoogen priester doot* Bl. 163 — *eens halven sikel swaer* Bl. 18 — *des godlijcken vermoghen* Bo. II 112 — *des helschen vyer schuldig* Bl. 611 — *des Joetschen volc* Na. 354 — *des vrient Gods* Wg. 223 v., 286 v., *zyns getrouwen vriendt* Bia. 207 r. — *des verganckelijcken wesen* Na. 429 — *den opganck des harnischwinckel* Bl. 461 — *des woert Gods* Wg. 157 r. — en eenige woorden op *-schap*, als *des doctoorscap* Wg. 234 v., *des priesterscap* Bl. 472, *des weerschap* Wg. 309 r.

Blijkbaar heeft men hier met een onregelmatigheid te doen, die als het gevolg moet gelden der meening, dat het begeleidend lidwoord reeds voldoende den genitief aanwees.

§ **9.** Naast een regelmatig onoorspronkelijk *bats*, *dags*, *grafs*, *scips* enz. ontmoeten we nog:

des daechs p. — *des weechs* p. — *des baets* balnei Tr. 14 v., 33 r., Sc. 43 v., 44 r. — *des gaets* Tr. 70 r. — *des gebeeds* Rb. 50 — *des graefs* Na. 155, 156, Bl. 1097, Nc. 63, 103, Bg. 741, 755 (2 m.), Pu. 188 v. — *des voorhoofs* Bl. 88, 89 (2 m.), 90, Bg. 68 (2 m.) enz. — *des hools* Bl. 216,

217 — *veel caefs* Bg. 16 — *sijns loefs* laudis Wg. 156 v., Na. 654, Bl. p., Bg. p., Pu. 104 r. — *des oorloechs* Bl. 385, 502, 625, 631, V. 76 v. — *des sceeps* Na. 316, Bl. 1157, 1189, 1190, Nc. 288, Bg. 531, 795, 817 (2 m.), Tb. 184 v., Spi. 170, Bo. I 38 — *des overspeels* Na. 40, Bl. 933, 1263, Ra. 408, Tl. 761, Bg. 484, 873, V. 38 v., 78 v. — *des dootslaechs* Bl. 928 — *des vaets* Tr. 38 r., Sc. 41 v., 42 v., 43 r.

Opmerking. Een eigenaardigen en mij onverklaarbaren genitief vertoont het substantief *vee* in *des veets* Bg. 248, 520, 672, 678, naast *des vees* p.

§ **10.** Verloop naar de zwakke declinatie is hier en daar waar te nemen:

in de eerste plaats natuurlijk bij vormen op *-e*, als *des vreden* p. — *des rouwen* Ds. 329, Wg. 170 r., 173 v., 238 v., Ra. 365, Rb. 64 — *des sondaren* Ds. 196, Bl. 757 — *des martelaren* Wg. 182 r. — *des bedden* Wg. 293 r. — *sijns beelden* Rh. 182 — *dijns aensichten* Ds. 44 — *des beesten* Wg. 219 v. — *des eynden* Na. 76 — *des evangelien* Tl. 116, 560 — *des geberchten* Bg. 297 — *des gedachten* Wg. 266 r. — *des cudden* Bg. 831 — *des cruycen* Sc. 4 r., Bl. 1239, Ra. 428, Rb. 27, 105, 266, 344, Sp. 253, 347, 436, Spi. 162, Rh. 65, V. 5 v., 33 r., 139 r., Co. 104, Ba. 9, Rj. I 71, 123, 135, II 68, III 107 — *des rijcken* Na. 227, *des eerdrijcken* Pu. 140 r., 152 r., 178 v., Pd. 291, 369 — *des berouwenessen* Wg. 222 v., 386 v., *des getuygenissen* Bl. 100, Tl. 426, 834, Bg. 56, 58, 69 enz., Tb. 262 r., *des bekennissen* Bl. 2, *des gevanckenissen* Bl. 36, 448, *des erffenissen* Na. 526, Bl. 1234;

zelden bij andere, als *des kerckeren* Wg. 180 r. — *des knechten* Na. 424, Bl. 1197 — *sijns monden* Ds. 72 — *des*

sanckten Wg. 218 v, 250 v. — *des vreemdelingen* Bl. 190 (2 m.), 192 — *des geboden* Wg. 189 r. — *des peerden* Wg. 295 v.

Een dubbelen genitiefvorm vertoonen *des leekens* Bl. 1216 — *des croesens* Nc. 139.

§ **11.** Een datief op *-e* is nog zeer gewoon. Vgl. voor het behoud en de apocope van den uitgang onderstaande tabel:

	datief op *-e*	datief zonder *-e*
Ds. (1508) pag. 1—58	69	10
Sc. (1514) fol. 4—16	40	5
Wg. (1518) fol. 1—8	67	27
Na. (1524) Matthaeus	112	25
Bl. (1526) Marcus	35	19
Rb. (± 1530) pag. 1—51	52	1
Rg. (1539) pag. 1—51	39	2
Sz. (1540) fol. 1—33	8	8
Tl. (1545) Marcus	45	15
Bg. (1548) Marcus	28	11
L. (1555) fol. 1—20	38	10
Spi. (1561) pag. 1—61	58	3
Tb. (1565) Marcus	57	12
Puf. (1566) fol. 1—20	49	7
V. (1574) fol. 1—10	44	11
Pma. (1580) pag. 2—48	17	9
Rd. (1581) fol. 1—17	19	9
Ca. (1583) pag. 1—36	29	12
Pm. (1591) pag. 1—20	6	5
Pg. (1596) fol. 1—11	12	3.

§ **12.** Ten opzichte van den datief sing. der nomina, met een eertijds korten door een enkelen consonant gevolgden vocaal, zijn te vermelden:

als oorspronkelijke vormen met *-e* *bade*, *bevele*, *dage*, *dake*, *dale*, *drave*, *gebreke*, *getale*, *gemake*, *gebode*, *gate*, *grase*, *grave*, *hole*, *kave*, *cristale*, *lede*, *lote*, *love*, *pade*, *sape*, *scepe*, *slaghe*, *slote*, *sope*, *spete*, *strote*, *zoghe* en composita met *-schape*, *-schepe* (zie voor de laatste Tr. 70 v., Sc. 13 v. (3 m.), Wg. 276 r., 305 r., 313 v., Bl. 677, 904, 1014, Rb. 7, Rh. 102, V. 34 v., 69 r., 103 r., 125 v., 131 r.);

als oorspronkelijke vormen met geapocopeerden uitgang *wt beveel* Na. 449 — *van daech te daech* Pma. 256, *te genen daech* Pm. 204 — *te dael* Sz. 51 v. — *gelijk cristael* Bg. 889 — *ten oerloech* Sz. 79 v. — *tsceep* p.

als onoorspronkelijke vormen *van desen eertschen dalle* Pma. 19 — *met gemacke* Wg. 34 r., 96 r., *van ongemacke* Spi. 154, H. I 71 — *in ghetalle* Bl. 648 — *in den holle* Bl. 320, 657 — *van den lotte* Bl. 981 — *sonder scippe* Bl. 932;

als uit den accusatief ingedrongen vormen *ten dach* Sc. 36 r., Bl. 1087, Bg. p. — *in den dal* Bl. 225, 436, Sc. 49 v., 130 v., 181 v. — *van cleynen getal* Bl. 634, *met eenen getal* Bl. 1005, *uyt den getal* Bl. 1127 — *metten psalterspel* Bg. 453 — *uyt den scip* Bl. 1059, 1081, *van den achterschip* Bl. 1190 (2 m.) — *met eenen vadt* Bl. 1109.

Opmerking. Invloed van de zwakke declinatie vertoont zich in den dat.-accus. *broederen: broederen Danielen* (dat.) Wg. 184 r., *broederen Rufijn* (accus.) Wg. 373 r. (vgl. voor het suffix *-en* beneden § 30).

§ **13.** Overblijfsels van den ouden meervoudsuitgang *-e* der masculina zijn zeldzaam en worden, zooals begrijpelijk is, grootendeels in die bronnen gevonden, welke uit de eerste jaren onzer eeuw herkomstig zijn:

arme Ds. 85, Bl. 1101 — *ballinghe* Wg. 168 r., 170 v. — *mijn bande* Sz. 127 v. — *berghe* Ds. 227, 326, 388, Bl. 1216 — *daghe* p. — *dieve* Spi. 47, 60 — *drome* Ds. 275 —

esele Ra. 49 — *ganghe* Ds. 85, 168, *ingange* Ds. 153 (2 m.), *uitgange* Ds. 315 — *gaste* Ra. 328, Spi. 141 — *gode* Ds. 111, Bl. 367 — *heydene* Ds. 50, 244, Wg. 104 v., Bl. 509 (2 m.), 512, 547 — *kerstene* Wg. 26 r. — *knechte* Bl. 569 (2 m.) — *laste* Bl. 462 — *luste* Bl. 1080 — *nachte* Pu. 70 r. — *pade* Spi. 207, *toepade* Ds. 105 — *die pause* Wg. 336 r. — *rade* Ds. 24 — *honichrate* Bg. 476 — *rijcdomme* Bl. 529, 598 — *scatte* Wg. 89 r. — *schoene* Bl. 1112, Rb. 197 — *sine sone* Bl. 295, *die sone* Bl. 303 — *stene* Ds. 325 — *voete* p. — *vreemdelinge* Bl. 554 — *weghe* 7, 8, 120 enz., Na. 393, Bl. 77, 592, Bg. 610.

§ **14.** Een uitgang *-s* voor en naast *-en* (vgl. MS. § 251) treft men aan:

a. bij de masculina op *-er*, *-el*, *-en*, *-em*, als *broeders*, *priesters*, *kemels*, *slotels*, *deghens*, *waghens*, *bliksems* enz.;

b. bij de mannelijke persoonsnamen op *-aer*, *-aert*, *-eur*, *-oer*, *-ier*, *-eyn*, *-ien* en *-ijn* (*-in*), als *dienaers*, *sondaers*, *leckaerts*, *dronckaerts*, *senateurs*, *facteurs*, *doctoers*, *pastoers*, *officiers*, *Arabiers*, *Sarasijns*, *medicijns*, *capiteyns*, *souvereyns*, *chyrurgiens*, *rhetrosiens*, *Gibellins* enz.;

c. bij eenige andere persoonsnamen, t. w. *mans*, *Alemans* V. 46 v., *cardinaels*, *knechts*, *nabuers*, *gebuers*.

Voorts lette men op *boels* Ra. 75, Rb. 72, L. 78 r., Pl. 45, *cocx* Rh. 52, *maets* Bo. II 148, 186, *patroons* Co. 20, *pelgrims*, *ooms*, *vaendrichs* Rd. 48 r., *stoockviers* Rh. 152, *wendebands* A. 125, waarnaast de vorm met *-en* hoogst zelden voorkomt; alleen in *oomen* Rb. 182, Bo. I 27, *coken* Tr. 47 v., *patroonen* Co. 81.

d. Slechts bij uitzondering wordt *-s* gevonden bij dier- of zaaknamen, die niet op een der boven onder *a* genoemde suffixen uitgaan:

arms Sp. 398, Pu. 25 v. — *cederbooms* Pu. 44 r. — *dolfijns* A. 11 — *cromhoorns* M. 11 — *schoorsteens* Br. 75 —

worms Rg. 127, Ba. 11 — *schoens* Cm. 19; waarnaast een regelmatig *armen*, *boomen*, *hoornen*, *steenen*, *wormen*, *schoenen*, en een zeldzaam *arme*, *stene*, *schoene* (z. § 13) en *schoen* (de oude pluralisvorm, vgl. MS. § 248) Ds. 137, Wg. 141 r., Bl. 1138, Sp. 400, Spi. 20, Rh. 62, Co. 173, V. 43 r., 125 r., 126 r., Cm. 75, Br. 14, S. 38, H. III 18, *een paer hantschoen* Bia. 119 v.

In *tabbaerts* is *-s* navolging der persoonsnamen op *-aert*.

Opmerking 1. Als plur. van *Cherub* en *Seraph* zijn in gebruik *Cherubim(n)* Bl. 3, 72 (2 m.) enz., Ra. 277, No. 429, Sz. 83 r., 104 v., Bg. 3, 67 enz., Rh. 102, Pu. 24 v., V. 1 v., en *Seraphim(n)* Bl. 620, Sz. 83 r., V. 1 v, *Cherubi(n)nen* Wg. 168 v., 176 v. enz, Ra. 271, 436, Sz. 16 v., Tl. 729, Bg. 55, 56, Co. 152, Pd. 257, V. 141 r., Bia. 126 v., 127 r. (2 m), 131 r. (2 m.), *Cherubins* Bg. 96, 221 enz, Tb. 289 v., Pu. 131 v., 158 r, Pma. 214, Pm. 34, Pg. 23 v., 159 v., 161 r., 200 r., en *Seraphinnen* Ra. 139, 279, 350, 436, 452, Rb. 268, 326, Sp. 55, Rh. 153, Co. 102, 120, 122, 152, V. 141 r., A 48, Cm. 100, 102, *Seraphims* Bg. 512, 520.

Opmerking 2. In den pluralis *tackeren* Sc. 28 v. van *tack* ontmoeten we een navolging van *riseren* (z. § 25).

Opmerking 3. De *-s* in *alle sondaghes* Wg. 294 v, en *alle daechs* Br. 18, 74, 103 is geen uitgang van den pluralis, maar een adverbiaal suffix (vgl. N. § 62 *β* opm.).

§ **15.** Een dubbelen meervoudsuitgang vertoonen: *schuylhoekens* Bo. I. 85 — *croesens* Na. 118, Bl. 1084 — *lekens* Sp. 24 — *liedens* L. 61 r., 162 r., 168 v., 172 v. enz., *liens* Ra. 134, *liedenen* Wg. (prol.) 1 r. (z. § 16).

§ **16.** Als meervoud van *man* zijn in en buiten samenstelling in gebruik:

mannen, *mans*, *lieden* passim, voorts *lie* (uit *liede*) in *cooplie* Rj. I 99, *cabaretlie* Ter. E. 126, en *liedens* enz. (z. § 15). - Voor *op ter zeelieder maniere* Bo. I 67 vgl. MS. § 337 opm., Vgr. § 113 en N. § 62*.

§ **17.** In den meervoudsvorm der nomina, met een eertijds korten door een enkelen consonant gevolgden klinker, blijft in den regel de oorspronkelijke volkomen vocaal + enkele medeklinker bewaard: *dagen*, *goden*, enz.;

naast *heyligdomen* Pu. 109 v., *rijcdomen* Wg. 4 r., 98 r., Nc. 494, Pu. 78 v., 79 r. (2 m.), 83 v., 193 v., en *bisscopen* Wg. 71 r., 179 r., 262 v., 268 v., 276 r. (2 m.), Bl. 1238, leest men evenwel passim *rijcdommen* enz. en *bisschoppen*.

§ **18.** Als overblijfselen van een pluralis op *-el*, *-en*, uit *-ele*, *-ene* (vgl. MS. § 249), heb ik opgeteekend:

seven diaken Na. 336 — *die duvel* Na. 235 — *die heyden* p. — *die Kersten* Wg. 26 r., 151 v., 171 r., 180 r., 180 v. enz., A. 93, *alle Christen* C. 18 v. — *esel*, *kemel* (naast *ossen* en *schapen*) Bl. 56 — *spiesen ende degen* Bl. 397 (2 m.) — *die vogel* Bl. 684.

Opmerking. Voor *hoeveel droppel waters* Spi. 16 — 200 *zister corens* Wg. 296 r. — *hondert sikel silvers* Bl. p. — *twee vinger hooch* Sc. 51 v., 53 r. vgl. MS. § 289 opm. 3.

§ **19.** *a.* Als resten der pluralia, in MS. § 250 ter sprake gebracht, zijn te vermelden:

uwe knecht Bl. 178 — *veel steen* Ra. 247 — *daech*, *leefdaech* p.

b. Naast een normaal *vaders*, *broeders* en *vaderen*, *broederen* is het oude meervoud *vader*, *broeder* nog hier en daar aan te treffen:

in onser vader tijden Na. 75, *in uwer vader graft* Bl. 343, *onser vader wet* Bl. 991, *der vader* Puf. 1 r. — *broeder* (nom. plur.) Wg. 113 v., *broeder* (accus. plur.) Wg. 64 v., 78 r., 118 r.

Voor *voet* met een voorafgaand bepalend telwoord p. vgl. § 289 opm. 3.

Voor den plur. *man* p. § 289 *c*.

§ **20.** Sporen van den ouden meervoudsuitgang *-e* der neutra zijn bijna even zeldzaam en behooren evenzeer hoofdzakelijk tot de oudere periode onzer eeuw, als dit bij de masculina met dien uitgang het geval is (z. bov. § 13): *ambachte* Bl. 420 — *aensichte* Bl. 509 — *bade* Tr. 32 r. — *beene* Ds. 48, 101, Ra. 351, Rb. 16, 68, 200 — *broode* Wg. 263 r. — *dinghe* Tr. 61 v., Wg. 144 v., Bl. 595 — *diere* Bl. 574, 1283 — *ghebeente* Ds. 119, 234, Wg. 325 v. (2 m.) — *gemacke* Wg. 194 r. — *gesinde* Ds. 50 — *gescutte* Ds. 88, 131 — *getuygenisse* Bl. 551 — *hare* Wg. 359 r. — *heyligdomme* Wg. 152 r. — *heyre* Wg. 279 r. — *hernasse* Wg. 247 v., Bl. 421 — *hindere* Wg. 73 r., 73 v., 108 v. — *hove* Wg. 15 r. — *jaere* Wg. 282 v., 350 r., Ra. 237, Bl. 309, V. 40 r. (2 m.), 75 v. — *kindere* Wg. 71 v., 73 r., 108 v. — *kinnebacke* Bl. 609 — *lande* Wg. 123 v., Bl. 531, Ra. 216, Puf. 6 v., *der Moorlande* Ds. 377 — *lede* Tr. 30 v., Spi. 207, 227 — *lichame*[1]) Ds. 275 — *male* Bl. 28, 281 enz., Rb. 205, H. II 39 — *offere* Bl. 787, *brandoffere* Bg. 69 — *ooghenblicke* Ra. 368, Rb. 205, 214 — *oerdeele* Ds. 112, Bl. 583 — *oorloge* Bl. 269 — *oevele* Bl. 271 — *ponde* Puf. 9 v. — *tapite* Bl. 607 — *verdriete* Wg. 177 r. — *volcke* Ds. 236, Na. 143, L. 10 r. — *litteekene* Na. 315, *voerteeckene* Ds. 245 — *wapene* V. 74 v. — *wercke* Bl. 600, Bg. 460, *bolwercke* Bl. 605 — *wondere* Ds. 57, 247, Bl. 173, 502 enz., Ra. 146 (2 m.), 225, Rg. 67 — *woorde* Bg. 37.

§ **21.** Een plur. neutr. op *-s* (vgl. MS. § 256) vindt men:

a. bij *wijfs* en *joncwijfs* p., naast *wijven* p.;

b. bij nomina op *-el*, *-er*, *-en*, als *gedichtsels* Bo. II 131 — *exempels* Bia. 11 r. — *hencxels* Pma. 295 — *kieckens* Sc. 25 r., Bia. 75 r., 181 r., Pg. 110 v. — *cloosters* p. — *la-*

---

[1]) Vgl. *dat lichaem(e)* p.

kens Bl. 709 (2 m.), Bia. 136 v., V. 133 r., Bo. I 36, 193, 199, 256 — *leghers* p. — *middels* Bo. II 181 — *orgels* Pma. 396, Pm. 260, Br. 76 — *geraetsels* A. 128, *raetsels* Cm. 117 — *teeckens* p. — *verckens* p. — *vuelens* Bl. 639, Bg. 167, 532, Bia. 192 v., Cm. 17 — *waters* Sp. 131, Pu. 172 v., 177 v. enz., Pma. 297, 392 — *welpens* Bg. 385 (2 m.), 436 enz. — *wonders* Rg. 12, waarnaast evenzeer vormen met *-elen*, *-eren;*

c. bij de diminutieven op *-ken*, als *kinderkens*, *lammerkens*, *bladerkens* enz., waarnaast bij hooge uitzondering *die volcxken* Ra. 136, 185 (vgl. § 23).

d. Zeer zeldzaam is *-s* bij dier- en zaaknamen, die niet op een der genoemde suffixen uitgaan:

beens Pu. 8 r., 33 v., 39 r. — *goeds* Wg. 317 r. — *heylichdoms* Wg. 282 r. — *heyrs* Bl. 998 — *konijns* Pma. 278 — *serpents* Bo. II 129 — *swijns* Ra. 357, Pma. 166 — *tapijts* Co. 11.

Opmerking. In *alle jaers* Wg. 70 r., M. 28, Br. 98, is de *-s* te beoordeelen als in *alle daechs* (z. bov. § 14 opm. 3). Evenzoo is de uitgang adverbiaal in *tweemaels* L. 63 v., 128 r., *menichmaels* Bo. II 2, 21, 22 enz.

§ **22.** Een dubbelen meervoudsvorm merken wij op in: *beddens* Br. 31, *beddenen* Pl. 59, 60 — *beeldens* Bia. 58 v. — *woordenen* Wg. 32 v.

§ **23.** Overblijfselen van een pluralis neutr. op *-en*, *-el* en *-er*, uit *-ene*, *-ele* en *-ere* (vgl. MS. § 254), doen zich voor in:

ghevoelen Ds. 408, Bia. 72 r., 225 v. — *die kinnebacken* [1]) p. — *laecken* Br. 31 — *lijden* Na. 605 — *offer* p. — *vaen-*

[1]) Vgl. voor den sing. *dat kinnebacken* Wg. 261 v, Bl 1106, Pd. 9, Pma. 6, Pm. 6, Pg. 4 v., 5 r., Bo II 96.

del M. 28 — *vercken* Wg. 375 r. (2 m.), Na. 19, 23, 219 (2 m.), Bl. 1051, 1052 enz., Tl. 20, 27 — *volcxken* (z. § 21*c*) — *vuelen* Bl. 29 — *wapen* p. — *wonder* p.

§ **24.** Als resten der pluralia neutr., in MS. § 253 en 263*a* besproken, zijn te vermelden:

drye aensicht Sc. 15 v. — *been* Wg. 29 v., 45 v., Rd. 9 v. — *ghescut* Ds. 107 — *uwe joncwijf* Bl. 178 — *alle ros* Bl. 62 — *volck* Ds. 149 (2 m.), 229, 365, Bl. 195, Bg. 17.

Opmerking 1. Voor *drie groot* Bo. II 28, 170, 171, 172 — *vijf jock* Na. 217 — *mael* p. — *pont* p. — *paer* Br. 31 — *tsestich velt* Na. 248, 249, 710, Tb. 111 r., 120 v., 129 v., 315 v., vgl. MS. § 389 opm. 3.

Opmerking 2. Als vrouwelijke singularia, die uit een oorspronkelijken plur. neutr. zijn voortgekomen (MS. § 253 opm 2), vindt men:

die wapen, waarnaast even dikwijls het neutrum, *die die* of *dgye* (vgl. Vgr. § 25) Bg. p., Tb. 320 v., *die knie* p. en *een kniede* Wg. 244 v. (vgl. het meerv. *knieden* Wg. 115 v., 152 r. (2 m.) enz., Bg. 28), alsmede *ding*, *wet*, *(h)aer* (z. ben. § 42).

§ **25.** Als pluralia neutrius op *-er*, *-ers*, *-eren* (vgl. MS. § 255), heb ik opgeteekend:

beender Sc. 24 v., *beenre* Ds. 10, *beenders* Wg. 75 v., *beenderen* p. — *berders* Wg. 242 v. (2 m.), Bg. 57 (3 m), V. 50 v., 128 v., *berderen* p. — *bladers* Nc. 43, Co. 63, 103, V. 102 v., 120 r., Pl. 61, *bladeren* (van een boom) p., (van een boek) Wg. 7 r., (van een deur) Bl. 331 — *eiers* Co. 148 p., Ba. 9, Bia. 81 r., *eieren* p. — *gateren* Wg. 252 r. — *goeder* Pu. 44 r., 44 v., 83 v., Pd. 85, Bia 4 r., Pma. 178, Pg. 128 v., *goeders* Pu. 5 v., 41 v., *goederen* Pd. 81, Pu. 230 r., Bia. 36 r., 134 r., 142 r., 146 r., 193 v., 197 r., Pma. 34, Pg. 5 r., 88 v., S. 100, Bo. II p. — *hoenderen* p. — *calvers* Bl. 267, 721, Pu. 44 r., 44 v., 83

v., Pd. 85., Bia. 4 r., Pma. 178, Pg. 128 v., *calveren* p. — *kinder* p., *kindere* Bl. 1263, *kinders* p., *kinderen* p. — *cleeder* Bl. 280, 476, 495 enz., Tl. 277, 488, C. 9 v., *cleer* Sz. 150 r., *cleere* Ra. 301, 330, 343, 434, Rb. 25, 58, *cleeders* Pu. 33 v., 74 r., 216 r., Co. 85, Br. 1, 8, *cleederen* p. — *kruyder* Bia. 231 v., *kruyders* Pu. 166 v., *cruyderen* Bia. 223 v., 231 v. (2 m.) — *lammers* Bl. 637, Pu. 186 r. (2 m.), Pma. 312, 313, Pm. 184 (2 m.), *lammeren* p. — *raders* Bl. 237, 333 p., Ra. 148, 156, Bg. 48, V. 3 v., 19 v., *raderen* Bl. 62, 633, Bg. 583, 599 (3 m.), 616 — *riseren* Bl. 117, 1190, Bg. 86, 818, Tb. 186 r., V. 5 v. — *rinders* Bl. 277, 332 enz., Pu. 11 r., Pma. 19, 370, Pm. 154, Pg. 124 v., *runderen* p. — *volcker* Puf. 6 v., 7 r., 17 r., C. 21 v., Pm. 14, 150, 171, 259, *volckeren* Puf. 17 v., Pd. 5, 136 enz., Pma. 81, 166 enz., Pm. 2, 14 enz., Pg. 177 r., 194 r., Bo. II 14, 19 — *wichters* Ra. 409 — *wiver* Na. 577, Nc. 406, *wivers* Bl. 423, *wijveren* Bo. II 113, 118, 124, 169.

Opmerking 1. Aan het Mnl. *kinderkijns* enz. (MS. § 255 opm. 3) herinneren:

kinderkijns p. — *liederkens* p. — *bladerkens* Spi. 48 enz. (bij de singularia *kindekijn*, *liedeken*, *bladeken* enz.).

Opmerking 2. Naast sommige der in deze § genoemde pluralia is de vorm op *-en* of *-s* ook meer of min gebruikelijk:

beenen, *goeden* (voor *beens*, *goeds*, z. § 21*d*), *volcken*, *wiven* passim — *bladen* (der boomen) Wg. 352 r., Bo. I 106, 231 — *kalven* Pm. 62, Bo. I 209 — *raden* Bl. 619.

§ **26**. Hetgeen § 17 omtrent het meervoud der masculina is opgemerkt, geldt evenzeer voor het neutrum. We vinden passim:

daken, *dalen*, *metalen*, *schepen* enz. — *ghetalen* Tr. 1 v., Bl. 490, L. 10 r., V. 14 r. — *hertoochdomen* V. 109 v., enz.;

daarnaast evenwel ook *dacken* Wg. 59 v. — *dallen* Ra. 175 — *ghetallen* Pma. 106 — *eygendommen* V. 20 r. — *metallen* Rd. 8 v.

Opmerking. Voor de pluralia *cieragien* Bl. 819 en *cleynodien* Wg. 297 r., 304 r., 305 r., Bl. p, Ter. H. 82, Bo. I p., waarnaast *cleynooden* Bl. 20, Br. 76, zie Taalbode 1, 70 vlgg.

DE ZWAKKE DECLINATIE DER MASCULINA EN NEUTRA.

---

§ **27.** Van de oorspronkelijk zwakke mannelijke substantiva komen nog meer of min vaak als zoodanig voor:

barbare, *bere*, *bode*, *boghe*, *borghe*, *boeve*, *drake*, *erfghename*, *evangeliste*, *genoote*, *gheselle*, *ghetuyghe*, *grave*, *Griecke*, *hane*, *hase*, *heere*, *hertoghe*, *hoope* stapel, *hoope* verwachting, *Jode*, *jonckere*, *juge*, *knape*, *knope*, *crane*, *leeuwe*, *lichame*, *mage* cognatus, *maete* socius, *mensche*, *more*, *mule*, *mussche*, *nachtegale*, *name*, *neve*, *oeyvare*, *ondersate*, *osse*, *pape*, *patriarche*, *philosophe*, *poete*, *prelate*, *prince*, *prophete*, *rave*, *ruese*, *slave*, *swane*, *varre*, *vorste*, *Wale*, *weese*, *wedersake*, *wille*, de woorden op *-i(e)te*, als *Betlehemi(e)te*, *Gileadite* enz.

Als neutra vertoonen zich: *herte*, *ooghe*, *oore*.

§ **28.** De normale buigingsuitgangen dezer nomina zijn:

Sing. 1. 3. 4. *-e*.
2. *-en*.
Plur. 1. 2. 3. 4. *-en*.

§ **29.** Apocope der *-e* is niet zeldzaam; in den regel evenwel wordt aan den ouden vorm de voorkeur gegeven. Men vergelijke onderstaande tabel:

	zwakke masc. en neutr. met *-e*	zonder *-e*
Ds. (1508) pag. 1—58	78	21
Sc. (1514) fol. 4—16	23	3
Wg. (1518) fol. 1—8	52	8
Na. (1524) Marcus	69	21
Bl. (1526) Marcus	78	13
Rb. (± 1530) pag. 1—51	56	2
Rg. (1539) pag. 1—51	87	20
Sz. (1540) fol. 1—33	104	94
Tl. (1545) Marcus	74	29
Bg. (1548) Marcus	43	50
L. (1555) fol. 1—20	37	10
Spi. (1561) pag. 1—61	67	5
Tb. (1565) Marcus	75	27
Puf. (1566) fol. 1—20	52	1
V. (1574) fol. 1—10	73	12
Pma. (1580) pag. 2—48	60	104
Rd. (1581) fol. 1—17	26	18
Ca. (1583) pag. 1—36	13	19
Pm. (1591) pag. 1—20	18	86
Pg. (1596) fol. 1—11	77	7.

§ **30.** Een uitgang *-en* in den dat. en acc. sing. (MS. § 281) is zeldzaam:

sinen bogen (dat. sing.) Bl. 648, *haren bogen* (acc. sing.) Ds. 143 — *geenen boden* (acc. sing.) Bl. 536 — *van den helscen draken* Ba. 55, Rb. 185 — *eenen dupen* (acc. sing.) Rb. 170 — *van den erfghenamen* (dat. sing.) V. 34 v. — *sinen gesellen* (acc. sing.) Wg. 13 v. — *doer geenen ghetuyghen* Bg. 93 — *met den Heren* Bl. 14, *den heeren* (acc. sing. in 't rijm) Pu. 235 r., *sinen heeren* (acc. sing.) Wg. 98 r. —

maghen (dat. sing.) Wg. 16 r. (2 m.) — *eenen armen menschen* (dat. sing.) Wg. 34 r., 265 r., 295 v., *eenen menschen* (dat. sing.) Bl. 601, *op eenigen menschen* Na. 718 — *uwen namen* (acc. sing.) Na. 181, *sinen heylighen namen* (acc. sing.) Pu. 163 v., 165 r., 234 r., *in sijnen namen* Pu. 168 v., *op den namen* Puf. 23 r. — *van sijnen princen* V. 43 r. — *den propheten Abacuc* Ds. 376, *in den propheten Esaiam* Na. 99, *doer den propheten Jehu* Bl. 346 — *na uwen willen* Ra. 71, en dikwijls *om .... willen*, *doer .... willen* enz., *in .... namen*, *bi .... namen* enz., waarin evenwel ook een door verloop ontwikkeld femininum kan schuilen.

§ **31.** Een nu en dan voorkomende genitief enk. op *-e* is te verklaren als de boven in § 8 *d* vermelde vormen *des bloet* enz.:

des eersten grave V. 86 v. — *des here* Ds. 13, Wg. prol. 5, 143 v., 181 v., 196 r., Bl. 461, Bia. prol. 9 v. — *eens* (*armen*) *mensche* Wg. 3 v., 31 r., 229 v., 294 r., Bl. 948, Bg. 537, Rj. III 67 — *des groten philosophe* Sc. 38 v. — *des prince* Wg. 319 v., Nc. 166, Tl. 96, 102, Rh. 50 — *des prophete* Bl. 929, Sz. 172 r., Pg. 130 r. — *des wille* Wg. 140 v., 141 r.

§ **32.** Verloop naar de sterke declinatie is zeer vaak waar te nemen:

des boges Ds. 137, Pma. 50, Pm. 43 — *des drakes* Ds. 173, 385 — *des mensches* Wg. 331 r., C. 42 v., Pd. 278, Pma. 384, Pm. 178, Pg. 17 v., 139 v. — *des names* p. — *des princes* Wg. 171 v., Nc. 58, Bg. 372, 694 — *des willes* Ds. 9, Bo. II 101 — *des leeus*, *des propheets* p. — *des beers* Rg. 39 — *des Bethlehemyts* Bl. 281 — *des boochs* Bl. 540, 631, 641, Pu. 31 v. — *des draecx* Na. 698, Bl. 987, 1295, Bg. 426, 651, 866, Tb. 316 v. — *des evangelists* Bia. 101 r. — *sijns gesels* Wg. 348 r. — *des lant-*

graefs Bl. 470 — *des hertoochs* Bl. 840, Bia. 212 v. (2 m.), V. 82 r., Rj. II 61 — *des maechs* Bl. 975, 1252 — *des menschs* Bl. 961, Nc. 20, 294, 298, Rd. 20 v. — *des paeps* Bia. 77 r., Bo. II 171, 172, 182 — *des poeets* V. 87 v. — *des swaens* Tr. 62 v. — *des vers* Bl. 109.

Voor *des arme mensch* Wg. 2 v., 119 v., 203 v., Pma. 376, Pm. 241 — *des os* Bl. 68, vgl. boven § 6.

§ **33**. Met een dubbel genitiefsuffix vinden we:

in eens getuygens mont Bl. 183 — *des gravens* Bo. I 54 — *uws heerens* L. 124 r. — *des menschens* Sp. 100, 155, 159, Bg. 679, 821 (2 m.), 843, 881, L. 127 v., Spi. 309, Rh. 128, 133, 145, 148, V. 3 r., 51 v., Pma. 268, Pm. 249 — *sijns namens* Bl. 533, 544, Nc. 390, 432, Puf. 10 v., 13 r., 25 r., 42 v., 47 v., Pma. 19, 60, 141, 198, 217, Pm. 53, 109 — *eenig princens* Ba. 9 — *sijns willens* Na. 464, 526 (2 m.), 547, Bl. 1234 (2 m.), Tl. 575, 641, 642 (2 m.), Pu. 129 r., Bia. 25 r., 29 r., Pma. 322, Rj. III 74, Pg. 18 r., 28 v., *moetwillens* Bl. 1264, Nc. 457, Tl. 763, Pd. 328, Pg. 220 r.

§ **34**. Een door verloop ontwikkelden meervoudsvorm op *-s* vertoonen:

die jongers p., *die jonckers* Wg. 73 r., 134 r., 208 r., Ter. H. 22, 38 — *die oeyvaers* L. 94 r., Pu. 166 v., Pl. 36.

Opmerking 1. Voor *ic heb alle mensche te boven gegaen* Bg. 469 — *uwe ooghe* (nom. plur.) Bl. 194, 590, vgl. MS. § 283 en boven § 13 en 20.

Voor *twee elleboogh diep* z. § 18 opm.

Opmerking 2. In *der menscher herten* Rd. 24 v. is de *-r* te vergelijken met hetzelfde suffix in *op ter zeelieder maniere* (§ 16).

§ **35**. Bij de zwakke neutra komt de apocope passim voor.

Voor den genitief heb ik genoteerd als verloopen naar de sterke declinatie: *eens gebroken hertes* Pu. 53 v., 232 v., *des*

bedroefde herts Wg. 268 r., *herts genoech* Spi. 288 — *des oechs* Bl. 641, Rj. II 33, 41 — *des oers* Ds. 38.

Met dubbelen uitgang, verknoeiing uit den sterken en zwakken vorm, vertoonen zich *des hertsen* Bl. 83, Rb. 161, 165, Spi. 105, 129, 148 enz., Pd. 22, 63, Pm. 33, 116 enz., Br. 43, A. 80, Rj. I 22, 33, II 68, H. II 81, Rd. 13 r., *tshertens* Sp. 298, Pd. 121, Pg. 192 v. (vgl. N. 56ζ), en met apocope der *-n sijns herte* Ds. 43, *mijns herte herteken* Bo. II 35 en *om u oprechtichs hert wille* Bl. 175 (vgl. boven § 31).

DE DECLINATIE DER FEMININA.

§ **36**. De feminina, voorzoover ze geen oorspronkelijke langlettergrepige *i*- of *u*- of consonantische stammen zijn, alzoo de oorspronkelijke *ô*-, *ôn*- en *î*- stammen (vgl. MS. § 287 en 288), de oorspronkelijke kortlettergrepige *i*- en *u*-stammen (vgl. MS. § 277)

en de door verloop vrouwelijk geworden oorspronkelijke masculina en neutra op -*e* vertoonen in den sing. de volgende verbuiging:

1. 4. -*e*
2. 3. -*en* of -*e*.

§ **37**. Apocope van de -*e* is hier niet zeldzaam; als norm moeten we echter, gelijk uit de benedenstaande tabel blijkt, het bewaard blijven van den uitgang laten gelden:

	feminina	
	met -*e*	zonder -*e*
Ds. (1508) pag. 1—59	92	9
Sc. (1514) fol. 4—16	184	4
Na. (1524) Matthaeus	282	12
Bl. (1526) Marcus	188	9
Rb. (± 1530) pag. 1—51	226	35
Rg. (1539) pag. 1—51	166	4
Sz. (1540) fol. 1—33	123	44
Tl. (1545) Marcus	168	23
Bg. (1548) Marcus	174	10

	feminina	
	met *-e*	zonder *-e*
L. (1555) fol. 1—20	249	7
Spi. (1561) pag. 1—61	568	14
Tb. (1565) Marcus	136	10
Puf. (1566) fol. 1—20	96	0
V. (1574) fol. 1—10	294	10
Pma. (1580) pag. 2—48	105	40
Rd. (1581) fol. 1—17	80	119
Ca. (1583) pag. 1—36	170	36
Pm. (1591) pag. 1—20	40	45
Pg. (1596) fol. 1—11	144	4.

§ **38.** Ook de nomina op *-te* en *-de* vertoonen somwijlen apocope (vgl. MS. § 287 opm. 2, N. § 54):

van armoed Pm. 169, Br. 124, Pl. 76, 136 — *touwer baet* Co. 1, 13, 30, 40, 75, 138 — *beghert* Sz. 20 v., 126 v., Pu. 174 r. — *tot geender behoeft* Wg. 86 v. — *dijn beloft* Pm. 197, 198 — *diert* Pm. 74 — *om dieft* Rd. 32 v. — *van der eerdt* Sz. 37 r., 46 r., 150 v. (2 m.) — *die geboort* Ds. 361 — *die gedacht* Wg. 151 v., Sz. 4 v., 12 r., 20 r. enz. — *een nieu geloft* Pm. 149, 202 — *gnaed* genade Pm. 7 — *genuecht* Sz. 28 r., A. 98 (2 m.), Rd. p., Ca. 11, 30 enz., Bo. I 70, 99 — *hint* hinde Bl. 178, 180 — *huld* Pu. 109 r. — *coudt* Rg. 50, 90 — *lieft* Rd. 7 v. (2 m.) enz., S. 40, Pm. 10, Bo. I 25 — *(dienst)maert* Ca. 134, Bo. I 94, 128, 265 — *offerhandt* Sz. 48 v., 50 v., 64 v., Rj. I 158 — *rent* Br. 43 — *dijn roed ende staf* Pm. 50 — *in schaed brengen* Pm. 28, 219, 240 — *eenige schaemt* Bia. 59 r., Rd. 15 v., Bo. I 58 — *schant* Sz. 17 v., 22 v., 48 v. enz., Pma. 219, 320, 366, Rd. 34 v., 39 v., 40 r., 42 r., 51 v., Pm. 12, 16 enz., Br. 102 — *van dijner schoont* Pm. 108 — *siect*

Sc. 22 r., Ca. 116 — *sond* Pm. 69, 93, 121 (3 m.) — *sterft* Wg. 31 v. — *die verdienst* Na. 417, 435 (2 m.), Tl. 546 — *vruecht* p. — *in grooter weird* Pm. 188.

Opmerking. Voor *die boet* (boete) Bl. 1167, Rd 40 r., Ca. prol. 5, Pl. 8, 12, H. I 34, *in dyne hoed* Pm. 136 en *met nijdiger woedt* Rg. 43 zijn de noten onder aan pag. 370 der MS. te vergelijken.

§ **39.** Een paar maal verschijnt een nominatief of accusatief met een uit den genitief en datief ingedrongen uitgang *-en:* *die armoeden* Wg. 69 v. — *aen een eycken* Rd. 42 r. — *een kercken* Wg. 64 v., 155 r. — *met een herde coorden* Ca. 28 — *tot een oorconden* Sz. 28 r., 56 r., 100 r. enz. — *een versmade sielen* Bl. 195 — *schaden* (acc. sing.) L. 73 r.

Opmerking. Voor *genaden* Sz. 25 r., 24 v., 28 v. enz., Rh. 12, 13, 95, Pu. 175 v., 177 r., Puf. 29 r., 31 r., Rd. 9 v., 15 r., 30 v., 40 v. vgl. MS. § 286 opm. 5.

Evenzoo is mogelijkerwijs een pluralis bedoeld in *weest op u hoeden* Sz. 17r., *met mijn liefden* Rb. 55.

§ **40.** Omgekeerd is, vermoedelijk tengevolge eener onjuiste beoordeeling van den uitgang des gen. en dat. sing., de *-n* geapocopeerd in:

een have portus Na. 401, Bl. 237, 1189 (2 m.), Ra. 203, 214, Nc. 289 — *in die coecke* keuken Wg. 346 v. — *ter mole* Bia. 75 v.

§ **41.** Voor de verhouding van 't gebruik van genitief- en datiefvormen enkelvoud met *-en* en *-n* lette men op benedenstaande tabel:

	gen. en dat.	
	op *-en*	op *-e*
Ds. (1508) pag. 1—59	33	12
Sc. (1514) fol. 4—16	91	6
Na. (1524) Matthaeus	80	48

	gen. en dat.	
	op *-en*	op *-e*
Bl. (1526) Marcus	40	7
Rb. (± 1530) pag. 1—51	59	4
Rg. (1539) pag. 1—51	18	9
Sz. (1540) fol. 1—33	44	21
Tl. (1545) Marcus	36	9
Bg. (1548) Marcus	42	2
L. (1555) fol. 1—20	73	6
Spi. (1561) pag. 1—61	129	17
Tb. (1565) Marcus	38	10
Puf. (1566) fol. 1—20	21	83
V. (1574) fol. 1—10	52	42
Pma. (1580) pag. 2—48	22	20
Rd. (1581) fol. 1—17	31	19
Ca. (1583) pag. 1—36	22	9
Pm. (1591) pag. 1—20	14	7
Pg. (1596) fol. 1—11	7	16.

§ **42**. Als feminina, die oorspronkelijk tot de lang- of meerlettergrepige *i*- en *u*- declinatie behoorden of uit de consonantische verbuiging naar deze klasse waren overgegaan (vgl. MS. § 274), zijn te vermelden:

ancxt, *aendacht*, *banc*, *biecht*, *borcht*, *borst*, *bruyloft*, *bruyt*, *daet*, *dagheraet*, *doghet*, *dracht*, *gedult*, *geit*, *gift*, *gicht*, *gonst*, *graft*, *haest*, *hant*, *helft*, *huyt*, *jacht*, *juechd*, *clacht*, *comst*, *const*, *cracht*, *last*, *list*, *locht*, *lust*, *macht*, *maecht*, *manslacht*, *melk*, *merct*, *nacht*, *nicht*, *noot*, *nootdruft*, *rust*, *scrift*, *scult*, *tijt*, *vaert*, *vlucht*, *toevlucht*, *vrucht*, *want*., *wereld* en de woorden op *-schap* en *-heit*.

Voorts zijn met deze categorie van feminina samengevallen:

de oorspronkelijk mannelijke consonantstam *maent* (vgl. MS. § 289 opm. 2),

de oorspronkelijk onzijdige *o*-stammen *ding*, *wet* (vgl. MS. § 253 opm. 2) en (*h*)*aer* korenaer (MS. § 253 *b*),

en de bastaardvormen op *-teit*.

§ **43**. Regel is bij de zoo even vermelde substantiva een enkelvoud zonder uitgang in alle naamvallen (vgl. MS. § 275). Daarnaast vertoont zich evenwel ook niet zelden een vorm op *-e* of, in den gen. en dat., op *-en* (vgl. MS. § 276 *a* en *b*), als

ghifte, *clachte*, *crachte*, *machte*, *nichte*, *vluchte*, *vruchte* enz.; *metter biechten* Ra. 102 — *totter borchten* Bl. 397, Tb. 275 v. — *van der bruyloften* Wg. 255 r., 286 v., Bo. I 74, 108, 111, 112, 261 — *in der duechden* Na. 607 — *met haesten* Bg. 746, Bia. 222 r., Pma. 184, Bo. II 157 — *uyt-ter handen* Bl. 46, Bo. II 156 — *ter eerster aencomsten* Bo. II 159, *tot uwer incoemsten* Bg. 124, 143, Bo. II 204, *uwer toecomsten* Wg. 165 v. — *crachten* (dat. sing.) Wg. 56 v., Na. 141 — *met grooter listen* Bo. I 90 — *eender luchten* Bl. 1299, L. 117 r. — *metter lusten* Na. 523, *met meniger lusten* Bl. 1255, Sz. 3 v., *tot uwer wellusten* Na. 660, Bl. 521, Bo. I 43, 194 — *der majesteiten* Bl. 927 — *opter mercten* Na. 73 — *tot sijnder nootdruften* Wg. 19 r., 56 r., 296 r., 312 r., 348 r., Na. 546 — *van der vruchten* Ds. 241, Wg. (prol.) 2, 43 r., 43 v., 49 v., 238 v., Bl. 1127 — *van der wetten* Ca. 35.

§ **44**. Een genitief sing. op -(*e*)*s* der genoemde nomina is natuurlijk ook in de 16e eeuw te verwachten (vgl. MS. § 276*, Vgr. § 65, Tijdschr. 2, 39 vlgg. en N. § 57β en γ):

zonder determinatief *vol overdaets* Bg. 710, *meer overdaets* Bo. I 220 — *veel duechts* Bia. 201 v., Pma. 329 — *tot consts* . . . . Rd. 16 v. — *veel crachts* Bg. 647, Pg. 107 r.

— *vol luchts* Bo. I 4 — *meer mach(t)s* Tr. 53 r., Sc. 11 v., 12 v., Bl. 28, Bg. 352, Bo. I 185, 232 — *naer scrifts* .... Co. 141, 171 — *welvaerts* .... Rh. 65 — *wat vruchts* Tb. 188 r., Ca. 52, Bia. 113 v., Pm. 171, Bo. I 58 — *meer vruechts* Rh. 21, *om vrueghts* .... Rj. I 27, *een ure vrueghts* Bo. II 98 — *de werelts pomperije* Wg. 241 r., *int weerelts* .... Co. 61;

met *des, s, sijns* enz. *des heylighen borsts* Wg. 377 v. (2 m.) — *des bruylofts* Tl. 222, Bg. 363, A. 43 — *des bruyts* Bl. 678, 694, Ter. A. 72, Bo. I 19 — *ons daets* ..... Sp. 144 — *om sduechts* ..... Ra. 191, Rg. 22, Sp. 134, 277, 339, 352 — *si en dochten niet sijns hants* Ds. 184, *des, dijns hants* Ds. 94, 329, Bl. 685, L. 121 r., Pg. 48 r. — *des droefheyts, des salicheyts, des waerheyts, des wijsheyts* enz. p. — *des toecomst* Na. 568, *des toecomsts* Nc. 320 (vgl. boven § 7) — *sijns crachts* Rg. 19, Nc. 322, 373, 375, 474 enz., Tl. 301 — *des machts* Wg. 278 r., Nc. 373, Tl. 198, Bg. 346 — *des maechts* Wg. 268 v., Bia. 96 r., *des dienstmaechts* Nc. 369, *sijns dienstmaechts* Tl. 200 — *des godliken majesteits* Wg. 361 v. — *des nachts* p. (vgl. echter ben. § 62) — *des uijtvaerts* Wg. 353 r. — *des toevluchts* Sp. 154 — *des werelts* p. — *des wetenschaps* Bia. 133 r.;

met een vrouwelijk al of niet verbogen determinatief of een vrouw. adject. *der duechts* Wg. 359 r. — *der droefheyts, der waerheyts* enz. p. — *deser consts* Co. 13 — *vol geestelijcker crachts* Wg. 57 r., 353 r. — *der kerstelijcker nachts* Wg. 77 v. — *der booser werelts* Wg. 138 r., *der weerelts* Bg. 341, 349, 524 — *van der wets weghen* Bg. 134 — *om haer misdaets wille* Bl. 119, Sp. 248, 378.

§ **45.** Navolgingen van dezen genitief bij nomina, die niet tot de in § 42 genoemde categorie behooren (Vgr. § 65 opm. 2, N. § 57 *δ*), ontmoeten we in:

weinich boets Br. 95 — *vol gals* Ca. 44 — *twintich maten olijs* Bl. 329, 347 — *naer scriftuers* . . . . Rd. 30 r. — *meer spraeks* Bo. I 10 — *een weynich verkoelings* Bo. I 42:

des deelincs Ds. 186 — *des kerks* Wg. 155 v. — *des kookens* Wg. 204 v. (2 m.), 214 r. — *des luegens* Bl. 829 — *des letters* Nc. 349, Tb. 194 r. — *des scotels* Nc. 49, Tl. 85 (2 m.) — *des rechtverdigen siels* Ds. 106, 109, *sijns siels* Sz. 47 v., 56 r. — *des stems* Nc. 340 — *des logentaels* Nc. 194 — *des volbrengincs* Ds. 135 — *des woestijns* Bl. 818 (2 m.), 823, 850 — *haers wonings* Sz. 47 v. — *des wraeks* Tl. 294:

der oordens Wg. 48 r., *totter oordens* . . . . . Wg. 92 v.

§ **45***. Naar 't voorbeeld dezer vormen ontwikkelde zich het sporadisch gebruik van een vrouwelijken genitief op *-en* of -(*e*) met een niet vrouwelijk determinatief:

des aerden Bl. 678 — *des armoeden* Wg. 117 r. — *des brugghen* Wg. 224 v. — *des eeren* Wg. 123 v. — *eens hoeren voorhooft* Bl. 672, 674 — *des hostien* Wg. 188 v. — *sijns keyserinnen* V. 91 r. — *in des kercken poorte* Wg. 205 r. — *in des maegden lichaem* Wg. 172 v. — *eens minnaressen* A. 84, Cm. 103 — *sijns moeyen begheerte* Wg. 237 r. — *des penitencien* Wg. 196 r. — *in peryckel sijns sielen* Wg. 237 r. — *mijns sonden* Sp. 145 — *des sonnen sanc* Wg. 130 v. — *sijns tongen heescheyt* Wg. 239 v. — *uws voerwaerden* Bl. 826 (vgl. evenwel ben. § 57 opm.) — *des vreesen* Bl. 956 — *uws vriendinnen* Cm. 16;

des (voorschreven) coninginne sone Wg. 186 v., 198 r. — *des reyninge* Tl. 491 — *des voleyndinghe* Bg. 569 — *des aengenaemheyt* Wg. 212 r. — *des volkomenheyt* Wg. 230 v. — *des salicheyt* Wg. 219 r. — *des heerlijcheyt* Tl. 708 — *des oetmoedicheyt* Wg. 214 r., 216 v.

§ **46.** De vormen, in Vgr. § 66 genoemd en verklaard, komen ook in de 16e eeuw niet zelden voor:

van moeders . . . . Bl. 247, 482, 487 enz., Ra. 400, Bo. II 4, *sulcken moeders dochter* Bo. II 135;

sijns, *uw(e)s moeders* Wg. 148 r., 168 v., 268 r., 276 r., Na. 60, Bl. 19, 959, Tl. 327, Bg. 762, Co. 142, 150, Bia. 57 v., 68 v., 108 r., 147 v. enz., V. 103 r., *des moeders* p. — *haers susters* V. 19 v., *des susters* Wg. 257 v., *sijns susters* Bl. 18, 130, Tb. 282 v., Bg. 16, 20, 616 (3 m.), Bia. 210 r. — *sijns dochters* Bo. I 17, 85, *uws dochters* Bg. 81 (2 m.), 594, Bo. I 51, 60, 76 enz., Bo. II 186, *des dochters* Bl. 718, Bg. 591, A. 34, Bo. I 98, 106, 121, 128, 129, 130, Bo. II 187 — *nae des voesters* . . . . Bo. I 15;

sijnre moeders broeder Bl. 23, 25, — *uwer susters boosheyt* Bl. 754;

uw moeders Wg. 175 v., 199 r., 239 v., 350 r., Ra. 311, Bg. 94, Br. 77, *hare moeders* Bia. 52 v., 184 r., 216 r. — *haer susters* Bl. 762, Nc. 466 — *haer dochters* Bg. 137, Ter. Hc. 117, Bo. I 125, Bo. II 189 (2 m.).

§ **46***. In navolging van de genitivi, in bovenstaande § behandeld, vinden we den tweeden naamval *vrouwen* met een niet vrouwelijk attribuut:

in eens rijcke vrouwen herberghe Wg. 151 v., *op des vrouwen handen* Wg. 152 v., *met sijns huisvrouwen sustere* Wg. 231 r., *ons liefs vrouwen* Bia. 133 v., 137 v., ... *eens vrouwen* A. 92, *van desselfden vrouwen sone*. Bo. I 60, *eens verstandigen vrouwen* Bo. I 232, *haers vrouwen wil* Bo. II 31.

§ **47**. *a*. De woorden op *-schap* vertoonen in de 16e eeuw denzelfden rijkdom van vormen als in het Middelnederlandsch (vgl. MS. § 277*c*). Zoo vinden we naast *bliscap*, *vrientschap* enz.:

passim *die blijscappe*, *die boetscappe*, *die gramscappe* — *die boelschappe* Bo. I 42 — *die gemeynschappe* Tl. 626, L. 29 v., 204 r. — *die heerschappe* Bl. 958 — *die comanschappe*

Bl. 1067 — *die naederschappe* Bg. 81 — *die rekenschappe* Tl. 744 — *die swagherschappe* Bo. I 242 — *die weerschappe* Bl. 966, 971, Bo. I 220, 228, 249 — *die wetenschappe* Spi. 335, Bo. I 183;

die blijscape Wg. 316 v., 325 r., Bl. 555, Sp. 298 — *een bootscape* Ca. 23 — *broederscape* Bl. 856 — *die gramscape* Bl. 23, 125, 934, Rb. 334 — *vrientschape* Bl. 856 — *die weerschape* Bl. 967, 981;

en *coopmanschepe* Spi. 100, V. 22 v., 107 r., 133 r., 135 r. — *maesschepe* Rh. 136 — *vriendtschepe* Rh. 153.

Naast het normale *-heyd* leest men:

die besichede Rh. 80 — *die bloothede* Rh. 113, 124 — *die donckerhede* Ds. 33 — *die ongesonthede* Na. 10 — *die groothede* Rh. 124 — *die heylichede* Sp. 68 — *die hoochede* Bl. p. — *die overhoorichede* Rh. 115 — *die iammerhede* Rh. 155 — *die cleenhede* Rh. 124 — *die onledichede* Tr. 31 r. — *die reenhede* Rh. 124 — *die siechede* Tr. 64 r. — *die stoutichede* Rh. 113. — *die verholenthede* Bg. 364 — *die voorsienichede* Rh. 85 — *die waerhede* Ds. 207, 360, Rh. 15, 182, A. 117 enz.;

en *in bitterheyde* Bg. 250 — *die hoocheyde* Bl. 634.

§ 48. Terwijl *-en* de normale uitgang van den pluralis feminini is, vertoonen zich nog hier en daar overblijfselen van het oude meervoud op *-e*:

die hande (nom. plur.) Ds. 171, Tr. 56 r., Bl. 1132, Puf. 36 v. — *drie offerande* Wg. 126 r., Bl. 1117, 1126, 1275 (of behoorende bij het neutr.? vgl. ben. § 63) — *die stede* Bl. 227 — *die vruchte* Wg. 18 v., Bl. 633, 1106 (2 m.) — *die bootschappe* Bl. 241 — *alle die gereetschappe* Bg. 58, 92, 290 — *alle u misdadichede* Spi. 287 — *alle vileynichede* H. III 8 — *die vuylichede* Tr. 77 r. — *die beloftenisse* Nc. 347 — *over alle dese bederfnisse* L. 16 r. — *over al sijne besittinge* Bl. 554 — *eertbevinge* (nom. plur.) Na. 236, 343, Bl. 1092,

Tl. 170, 293 — *laet knye buijgen* Bl. 514, *alle der knie* Na. 541 — *die laeghe* Wg. 37 r. — *vele andere lasteringhe* Bl. 1129 — *die lendene* Bl. 619 (waarnaast *die lenden* Pu. 214 r. als pl. van *lende*) — *overtredinge* Tl. 730 — *die redene* Ds. 39, 269, Sc. 22 r., 30 v., Na. 197, Bl. 564 (2 m.), 1132, 1141, 1163, 1175.

Met apocope der *-e*: *die keten* Pu. 167 r. — *die leughen* Ra. 209, 216 — *twee orden* Wg. 362 r., Bia. 142 v.

Opmerking. Voor *ses maent* Tr. 23 r., 25 r., Sc. 4 v. (2 m.), Wg. 387 v., Pl. 130, zie MS. § 289 opm. 3.

§ **49**. Naar 't voorbeeld der pluralia masculini en neutrius op *-els*, *-ens*, *-ers* (vgl. §§ 14 en 21) worden sporadisch ook feminina op *-el* enz. met zulk een meervoudsuitgang gebezigd:

adders Pg. 298 r. — *fabels* Rg. 199 — *havens* S. 16 enz., Bo. I 192 — *camers* Bg. 629, Rd. 1 r., 1 v., 3 v. enz., Co. 73, Br. 59, Bo. I 80, Bo. II 30, 166 — *ketens* S. 155, Bo. I 293, *twee kettens* Br. 31 — *letters* Bia. 56 v., Co. 135, M. 10 — *lueghens* p. — *muelens* Tr. 16 r., Rg. 102, Tl. 83, Puf. 51 v., V. 5 r. — *veel redens* Br. 27 — *reghels* Co. 20, 22, 38 enz., Rj. I 68 — *rupsens* Sz. 81 r. — *scotels* Co. 165 — *seysens* V. 12 r. — *schouders* Sp. 134, Pu. 133 v., Co. 16 — *tafels* Pl. 52, 75, Bo. II 195 — *trommels* Pm. 258 — *veynsters* H. II 142, 192, Bo. II 67 (dat evenwel ook bij het neutr. kan behooren, z. ben. § 63) — *voesters* Tr. 25 r. — *wortels* Co. 1 — en passim *susters* naast *susteren* p., *dochters* p. naast *dochteren* p., *moeders* p. naast *moederen* Ds. 292, Bg. 591, Rh. 167 (3 m.), 168, V. 27 r.

Zulk een navolging is zeldzaam bij andere feminina: *bruyts* Bo. I 21, 112, 113 (2 m.) — *medicijns* geneesmiddelen Sc. 38 r. — *saels* Bl. 411 (of behoorende bij 't masc. *sael?* z. ben. § 56).

§ **50.** Met dubbelen meervoudsuitgang worden aangetroffen: (*h*)*arenen* korenaren Bl. 37 p., 38 (3 m.), 856 — *moerbesiens* Tr. 36 r. — *cousens* Rj. II 55, Bo. II 127 — *cuddenen* Tl. 14, 36 (2 m.), 37, 77 — *veel moeytens* Bo. I 164 — *persikens* Tr. 36 r. — *plaetsens* L. 50 r. — *wilde rapens* Rh. 188 — *veel smertens* Sp. 9, 12, 26, 307 — *stedens* Bl. 1167.

EIGENNAMEN.

§ **51.** Als uitgang van den genitief sing. masc. is *-s* regel. In de vormen, die op een sisklank uitgaan, verdwijnt het buigingssuffix natuurlijk door versmelting: *Moyses*, *Petrus*, *Christus*, *Paulus*, enz.

Somtijds ontmoeten we masculina met een dubbelen genitiefuitgang *-ens: Sinte Bonaventurens graf* Wg. 191 v. — *Nerens* (gen. van *Nero*) Wg. 231 r. — *Thobiens* Wg. 233 r. — *Philipsens* Bo. I 207 (2 m.) — *Yessens rijs* Rh. 49.

Zeldzaam is *-en* in den tweeden naamval mannelijk: *des Jordanen* Pd. 132 — *des Nijlen* Wg. 279 r. (2 m.), waarnaast *des Jordaens* Bl. 257, 847.

Zeer gebruikelijk was in de 16e eeuw een genitief zonder uitgang (vgl. MS. § 291 opm. 2) als: *onder de vorsten Juda*, *des soons Bosor*, *den kinderen Korach*, *des soens David*, *des soens Abraham*, *een sone Jozeph*, *een sone Nahum*, *de ordning Melchisedec*, *de kinderen Amon*, *Jacob God*, *den mont David*, *coninck Robrecht sone*, *Sinte Simon ende Judas outaer*, *van den sade Abraham*, *den sloetel David*, *dat geslachte Ruben*, *van den slage des Kadorlaomer*, *de kinderen Israel*, *des huys Jacob*, *God Abraham*, *God Isaac*, *God Jacob*, enz. Tb. 4 r., Pma. 115, 125, 127, 128, 159, 178, Pg. 85 r., Nc. 1, Pu. 181 v., Rd. 8 r., Ds. 175, Na. 1, 64, 164, 322, 331, 410, 434, 673, Wg. 302 r., 408 r., Bl. 11, 43, 44, Tl. 291, enz.

§ **52.** In den datief en accusatief sing. masc. vertoont zich nu en dan een suffix *-en* (vgl. MS. § 292 *a*):

Peteren (dat.) Wg. 83 r. — *heer Bernaerden* (dat.) Wg. 338 v. — *broederen Danielen* (dat.) Wg. 184 r. — *Daviden* (dat.) Bl. 281 (2 m.), 282 enz. — *Saulen* (dat.) Bl. 287 — *Peteren* (acc.) Wg. 55 r., 182 v., 194 v., 195 r., Nc. 100, 104, Bg. 740, Tb. 56 r. — *van Machumeten* Wg. 180 r. — *Manfreden* (acc.) Wg. 194 v. — *Carelen* (acc.) Wg. 195 r., Co. 66 — *Frederijcken* (acc.) Wg. 195 r. — *Robbrechten* (acc.) Wg. 195 r. — *Lodewijcken* (acc.) Wg. 199 v., 310 r. — *Sigismunden* (acc.) Wg. 247 r. — *broeder Rufinen* (acc.) Wg. 374 r. — *Sinte Bernardijnen* (acc.) Wg. 230 v. — *Daviden* (acc.) Bl. 281, 282 enz. — *Moysen* (acc.) Ra. 41, Tl. 277.

Een datief op *-e* is weinig in gebruik: *Abrahamme* Bl. 7, 16 — *Adame* Sc. 39 r.

Opmerking. De Latijnsche vorm is bewaard in: *Jhesu* (dat.) p., *Jesum* Ra. 33 — *Christum* Ra. 13, 22, 27, 38 — *Hieremiam* Ra. 27 — *Esaiam* Ra. 27 — *Joannam* Ra. 34 — *Petrum* Ra. 41; enz.

§ **53.** Een genitief sing. feminini op *-en* heb ik alleen opgemerkt bij de eigennamen *Marie* en *Clare:*

Marien kint Co. 47, *der maget Marien* Ds. 279, Wg. 236 v., *Sinte Marien* Wg. 4 r., *in Marien lof* Ra. 101, 174, *in Marien huys* Wg. 234 v., *Marien sone* Bg. 746 — *(Sinte) Claren (oerden)* Wg. 4 v., 110 v.

Regel is hier *-s* (vgl. MS. § 294 opm. 1), zoowel wanneer het woord achter als wanneer het vóór het bepaalde nomen staat:

dat gebeente St. Elizabeths Wg. 324 v., 325 r., *der deerne Gods Elizabeths* Wg. 324 v., 330 v., *der suyvren deernen St. Elizabeths* Wg. 303 v., *den tijt Elizabeths* Na. 162, *Elizabeths herte* Wg. 305 r. — *Rebeccaes sone* Bl. 25 — *Rahels wijf* Bl. 26, *in Rahels tenten* Bl. 28, *Rachels graf*

Bg. 23 — *wt Leaas tenten* Bl. 28, 32 (2 m.) — *Dinas broeders* Bl. 31 — *door Junoos bede* H. I 2 enz. — *Minervas wijsheyt* H. I 36 — *Alectoos furie* H. I 36 — *Antigones graf* H. II 46 — *Heroos liefde* H. IV 73.

Ook met een dubbel suffix:

Mariens groete Tb. 71 r., *in Mariens huys* Wg. 234 v. — *Sinte Clarens clooster* Wg. 397 r., 410 r. — *Pieternellens woorden* Bo. II 136 — *Yevens misdaet* Rh. 86, *wyt Yevens bloede* Rh. 153 — *Jeannettens hart* Bo. I 60 — *op Katherinens schouderen* Spi. 288 — *Romens throon* Bia. 206 v. — *Troyens* H. I 26, 56 — *Venetiens* Bo. I 183.

Voorts is bij de feminina, evenals bij de mannelijke eigennamen, een onverbogen genitief niet zeldzaam:

de woorden Rebecca Bl. 18, *Rebecca voester* Bl. 32 — *Lea joncwijf* Bl. 26, 30 — *de sone Rahel* Bl. 32 — *de stemme Sarai* Bl. 11 — *den man Marie* Na. 2 — *Eva kinderen* Rh. 29 — *den tempel Diana* H. II 7 — *Cybele vruchten* H. II 127.

§ **54.** Een datief en accusatief feminini op *-en* (vgl. MS. § 294) is nog nu en dan waar te nemen:

tot Marien spreken Tb. 71 r., *met Marien* Wg. 37 r., 156 r. — *Sinte Claren* (dat.) Wg. 28 v., *Claren* (acc.) Wg. 110 v., 206 v. — *der grooten Dianen* (dat.) Tl. 482 — en zeer vaak bij namen van landen en steden.

In navolging hiervan vindt men nominatieven op *-en:*

Slavonien, *Alexandrien*, *Egypten*, *Anconen*, *Castilien*, *Portugalen*, *Lisseboonen*, *Babylonien*, *Romen*, *Granaden*, *Milanen* enz. Tr. 2 v., 3 r., 4 r., 57 v., Wg. 18 r., 28 r., 40 r. (2 m.), 42 v., 47 v., 58 r. enz., Ra. 32, 246, Bia. 4 r., 108 r., 202 r., H. p., Bo. I p., Bo. II 56, 58, 59 (2 m.), Pg. 217 r. enz.

§ **55.** Naast de vrouwelijke vormen *in der Jordanen*,

totter Jordanen Nc. 4, 5, 65, 66, 87, Bl. 205 en *bij der Donauwen* V. 20 r.:

over den Jordaen Bl. 201, Pma. 111, Pu. 69 v., Pm. 100, *des Jordanen* en *des Jordaens* Pd. 132, Bl. 257, 847, *over dat Jordaen* Bl. 178 — *des Tybers*, *over den Tyber* Wg. 269 v., 375 v., 396 r.

Nog lette men op: *de grote Babylon* Ds. 188, 491, 492, Na. 699, 700, 701, Bl. 1216, Tl. 839, Tb. 318 r. — *nadat Jerusalem*, *die* . . . . Pd. 149.

Opmerking. **Voor den vaak voorkomenden dat. en acc.** ***gode*** **vgl. MS. § 291.**

EEN EN ANDER OVER HET GENUS DER SUBSTANTIVA.

---

§ **56.** Oorspronkelijke masculina op *-e*, die hetzij gedeeltelijk of geheel naar het femininum zijn verloopen (vgl. MS. §§ 270, 285):

beke masc. Bl. 224, Nc. 215, fem. Ds. 267, Na. 307, Bl. p., Bg. p.;

bete masc. Na. 297 (4 m.), Bl. 260, 347, 497 enz., Bg. 461, fem. Tr. 20 r., 21 r., 42 v.;

bruek masc. Na. 183, *brueke* fem. V. 37 v.;

guere masc. Ra. 439, Rh. 123, fem. p.;

hate masc. p. (*doer die haet* Na. 503 getuigt niet voor een vrouwelijk genus, daar *die* ook dat. of acc. sing. masc. kan zijn);

kuere masc. Bl. 284, Ra. 252, Rb. 217, Bo. I 73, Bo. II 203, fem. Tr. 23 r. p., Ba. 173;

nuese masc. p., fem. Wg. 174 r., Bl. 495, 503, 511, 583, 610, Ra. 125;

rueke masc. Tr. 26 r., 30 r, 52 v. enz., Sc. 42 r. (3 m.), 43 v., Wg. 8 v., 18 r., 37 r. enz., Bl. p., Ra. 276, Tl. 196, H. I 59, *die rueke* (acc.) Wg. 36 r. (z. boven bij *hate*);

zale masc. Wg. 39 r., Na. 151, 242, Bl. 314, 382, 415, 461,

647, 1127, fem. Na. 89, 90, Bl. 695, 1093, Sp. 94, Pu. 102 v., 137 v., V. 102 v., 122 r., Cm. 52, 73, Ca. 14;

zede masc. Ds. 150, fem. L. 198 r., Rh. 74, Br. 40;

zeghe fem. Rh. 23;

scaduwe masc. Na. 683, Bl. 54, 521, 531 enz., Pu. 35 v., fem. p.;

screde masc. Bl. 5, fem. p.;

snede fem. p.;

steke masc. H. III 40, Bo. I 27;

tueghe masc. L. 39 v.;

vrede masc. p., *der vreden* Bl. 706, Rh. 72, Pu. 22 v., 34 v., 91 r., Ba. 27, Pma. 410, Rj. III 183, *in*, *met*, *te vreden* enz. p.;

balk(e) masc. p.;

boge masc. p.;

galgh(e) fem. p.;

in der hagen Bl. 16, 1107, Tb. 80 v., Bo. I 71;

hoope verwachting masc. en fem. p.;

hoope stapel masc. p., fem. Pu. 3 v., Bo. I 182;

crage masc. p., fem. Bo. I 146;

mage stomachus fem. p.;

maen masc. Pu. 166 v., fem. p.;

name masc. en fem. p.;

navel masc. Tr. 4 v., 5 r., fem. p.;

neck(e) masc. p.;

rave masc. p., fem. Wg. 113 r., 113 v., 114 r., 114 v.;

scade fem. p.;

smaeke masc. p., *goet van smaken* (i/h rijm) Br. 31;

in den scheme Ds. 51, Wg. 125 r., Ra. 237, *in die scheme* Ds. 205 (z. boven bij *hate*);

sterre fem. p.;

swane masc. p., fem. H. III 2;

wille masc. en fem. p.;

des wolken Bl. 61, *des wolks* Bl. 137, *eenen wolk* Bl. 777, *wolke* fem. p.

Opmerking. Voor *blirem(e)* masc. p., waarnaast *dat blirem* Ds. 386, *door de blixeme* Pu. 43 v., en *bloeme* masc. Wg. 211 v., Rd 3 r., fem. p., vgl. MS. § 285 opm. 1.

§ 57. Oorspronkelijke neutra op *-e*, die hetzij gedeeltelijk of geheel vrouwelijk zijn geworden, hetzij ook het in de ME. opkomende genus femininum hebben opgegeven, zoodat ze nog alleen in het oorspronkelijk geslacht worden gebezigd (vgl. MS. §§ 265 en 286):

die beelde fem. Ra. 204, Sp. 379, Puf. 18 r., C. 22 v., V. 10 r., 13 r. enz., Rj. I 138, Pl. 32, neutr. p.;

erve fem. en neutr. p. (vgl. voor een fem. *erve* het Mnl. Wb., waar evenwel de identiteit van dit vrouw. subst. met het onzijdige niet is opgemerkt);

dat cruce p.;

totter kinnen Pl. (prol.) 27;

cudde fem. p., neutr. Bl. 847, Bg. p., Pu. 131 r., 159 v.;

ootmoede en *olie* (z. ben. § 63);

herte fem. en neutr. p.;

ooge fem. en neutr. p.;

oore fem. en neutr. p.

Zie nog ben. § 60.

Opmerking. Voor *die antwoorde* fem. p. naast *tantwoert* Br. 42, *geen antwoerde* Rb. 141, Bg. 33 — *armoede* fem. p. n. *des armoets* Bl. 839 — *ellende* fem p n. *uten ellendt* Sz. 118 v., *in dat allendt* Rh 12 — *die eynde* Wg. 5 v n *dat eynde* p. — *tot eender oorconde* Spi. 50 n. *dat oorcont* Rd. 42 v. — *die voerwaerde* fem. p. n. *dat voerwaerde* Bo I 225, vgl. MS. § 265 opm. 1 en Mnl Wb. op *einde*.

§ 58. Naast de feminina op *-nisse*, als *die gevanckenisse*, *die getuygenisse* enz., vinden we als neutra (vgl. MS. § 265 opm. 2):

dat vonnisse p. — *dat ghetuygenisse* p. — *dat erffenisse* Na. 606, Bl. 495, 567 — *int gevanckenisse* Bl. 36, 37, 1129, Bg. 27, 29, 323, 571, 621, Bo. II 17 (2 m.), 68 enz. — *dat vergiffenisse* Ca. 93, Bo. I 88 — *tbetuychenis* Bl. 77.

§ **59.** Naast de feminina op *-heit* komen nog voor als neutra (vgl. MS. § 258):

dat gehoersaemheyt Wg. 6 r. — *met openbaren gelijckheyt* Wg. 34 r. — *uwen jonsticheyt* Spi. 21 — *van mijnen kindsheyt* Bo. I 74 — *tmenschelijcheyt* Wg. 176 r. — *in goeden outheyt* Bg. 17 — *in den puerheyt* Wg. 25 v. — *met alsulcken vermakelijcken soeticheyt* Bo. II 196 — *tot allen versmaetheyt* Rj. I 133.

§ **60.** Verder lette men op:

aan die meer Na. 120, naast *dat meer* p. (z. MS. § 273); *die oorloghe* fem. p. n. *dat oorloghe* Wg. 283 v., Na. 684, Bl. 654, 897, 910, Rd. 9 r., 9 v., Pm. 111, S. 255, Bo. I 83, 92, 108, 184 (vgl. MS. § 271 en *ter orlòghen* Sp. Hist. 4^2, 7, 49); en de naast de feminina op *-schap* voorkomende neutra (vgl. MS. §§ 271 en 277*c*)

dat apostelscap, *dat ballinckschap*, *dat boelschap*, *dat borgerschap*, *dat gereetschap*, *dat geselschap*, *dat gouverneurschap*, *dat heerschap*, *dat pausschap*, *dat perlaetschap*, *dat prinsschap*, *dat priesterschap*, *dat principaetschap*, *dat prioorschap*, *dat promotuerschap*, *dat ridderschap*, *dat vrientschap* Rb. 228, *dat weerschap*.

§ **61.** Voor het verloop der neutra *wapen*, *dije*, *knie* en *ding* vgl. § 24 opm. 2 en voor *wet* en *(h)aer* § 42.

§ **62.** Van de klasse der oorspr. langlettergrepige vrouwelijke *i-* en *u*-stammen en der hiernaar verloopen oorspr. consonantstammen worden de volgende nomina met tweeërlei geslacht (fem. en masc., fem. en neutr.) aangetroffen (vgl. MS. § 276 *):

ancxt masc. p., *in der ancxt* Ds. 124, 142, Bl. 195, Pma. 378;

arbeyt masc. p., *met neerstiger arbeyt* Wg. 119 r.;

banc masc. Wg. 374 v., Na. 189, Tl. 715, Pma. 305, Bo. II 177, fem. p.;

burcht masc. V. 132 r., fem. p., *dat voorborcht* Wg. 129 r., 175 v., Ra. 301, Bg. 574, 577, 578, Rh. 29, Bia. 40 r., 153 v., V. 115 r., *in den borch* Wg. 290 r., Pl. 136, 147, 150, H. IV 3 (2 m.) enz, *ons sterke borcht* Pma. 122;

bruyloft masc. Bo. I 20, 21 (2 m.), 127, fem. p.;

daet fem. p., *bij dijnen dade* Rh. 130, *van den overdaet* Bo. I 127, 129, *den weldaet* Bo. I 139, *dat misdaet* Wg. 59 r., 282 v., Tl. 522, Bg. 37, 63, 72 enz., V. 21r., 105 v., Rd. 7 r., Rj. I 62, *dat moorddaet* H. IV 103, *dat weldaet* Nc. 408;

nootdorft masc. en fem. p.;

dagheraet masc. p., *in der dagheraed(e)* Ds. 109, 132 enz., Tr. 75 r., Wg. 20 v., 281 r., Bl. 462, 482 enz., Sz. 45 r., Tl. 180, Bg. 166, 399, Bo. I 110;

tweedracht masc. Na. 389, Tl. 724, Bg. 786, fem. p.;

een mageren gans Br. 89, fem. p.;

gonst masc. Wg. 185 v., fem. p.;

uyt der gewalt Puf. 44r., *dat gewelt* p.;

gracht masc. en fem. p., *dat graft* Bl. 483, 490;

hant masc. Rh. 69, *van den hande* Wg. 37 v., fem. p.;

helft masc. Bl. 530, V. 47 v., fem. p.;

huyt masc. Tr. 42 v., fem. p.;

-comst masc. Wg. 9 r., 54 r., 224 r., 238 r., 375 r., Na. 54, Bo. I 33, fem. p.;

cracht masc. Na. 583, fem. p., *thelsche cracht* Rh. 175;

last masc. p., fem. Na. 426, neutr. Na. (prol.) 1, Bl. 751,

Sp. 40, 48, 166, Rh. 44, Tb. 30r., Pd. 97, Pu. 228 v., Co. 16, 176, Ba. 9, Pl. 23;

den melc Wg. 167 r., fem. Pu. 213 r., neutr. Tr. p., Wg. 168 r., Na. 599, 633, Nc. 331, Tl. 749, Bg. 54, 624, 631;

nacht masc. en fem. p.;

noot masc. en fem. p.;

pacht masc. V. 117 v., fem. p.;

pracht masc. Pm. 117, fem. p.;

spoet masc. Pu. 59 r., fem. p., *het voorspoet* Pma. 90;

scult masc. Wg. 69 r., 108 r., 157 r., Bo. I 210, fem. p.;

in den uyttocht Pma. 261, *tocht* fem. p.;

tijt masc. en fem. p.;

met eenen geweldigen vaert Bo. I 34, fem. p., *dat uytvaert* Wg. 268 v., *het welvaert* Bia. 57 v.;

toevlucht masc. Wg. 18 r., Bl. 1007, Sz. 111 r., Pd. 188, 278, Pma. 61, 201, Pm. 142, Pg. 2 r., 7 r. (2 m.) enz., Bo. II 148, 198, fem. p.;

van den vrucht Wg. 326 v., Bg. 449, fem. p.;

wand masc. p., *wande* fem. Bl. 300.

Voor het kortlettergrepige *stad*, *stede*, waarvan het fem. en neutr. passim voorkomen, vgl. MS. § 277 opm. 2.

Voor *des zees* Ds. 72, 156, 208, 345, Wg. 279 r., 351 r., Bl. 16, 30, 38 enz. naast *zee* fem. p. zie MS. § 266* opm. 1.

Voor *doot* masc. en fem. p., *lust* masc. p. n. *der* (*wel*)*lust* Na. 521, 630, 660, Ra. 430, Sp. 80, Sz. 111 v., Tl. 761, Tb. 275 v. en *vloet* masc. en fem. p. vgl. MS. § 266* opm. 2.

§ **63**. In deze § breng ik een tal van nomina bijeen, die twee- of drieërlei geslacht vertoonen en niet tot de in de voorgaande §§ behandelde categorieën behooren. Bij vele daarvan is het dubbel of drievoudig geslacht van ouden datum

(samenhangend met afleiding door middel van suffixen van een verschillend genus), bij andere weer heeft een door analogie te voorschijn geroepen verloop plaats gehad; een paar maal heeft men wellicht alleen aan slordigheid te denken [1]). Voorts vinden hier een plaats de substantiva, welke in de tegenwoordige taal met een ander geslacht worden gebezigd, dan in de 16e eeuw in gebruik was.

haren a. b. Ra. 116, 259, 464, fem. Na. 669, Bl. 1299, neutr. Na. 669, 709, 712;

ader masc. (naar de massa der masculina op *-er*) Wg. 256 v., fem. p. (Mnl. fem.);

aenbeelt masc. Wg. 250 v., Rb. 149, neutr. p. (Mnl. neutr.);

aert masc. en fem. p. (Mnl. masc. en in de 15e eeuw ook fem.);

dat afgront Ds. 100, Bl. 875 (Mnl. masc. neutr. en fem.);

aflaet masc. p. (Mnl. neutr. en masc.);

accoord fem. Wg. 168 r., Sz. 86 v., neutr. p. (Mnl. neutr., soms fem.);

altaer, *autaer* masc. p. (Mnl. masc.);

ambt masc. Pma. 408, neutr. p. (Mnl. neutr.);

ancker masc. p., neutr. Sp. 160 (Mnl. masc.; vgl. Mnd. *anker* masc. ntr.);

arck masc. Rd. 19 r., fem. p. (Mnl. fem.);

assche(n) fem. p., neutr. Wg. 199 r., Ca. 22 (Mnl. fem.);

avonture fem. Bo. I 110, 167 enz., neutr. (naar het onz. *geval*) Bo. I 110, Bo. II 64 (Mnl. fem.);

balsem masc. p., *balseme* fem. Wg. 168 v., 169 r. (Mnl. *balseme* fem., *balsaem* masc.);

---

1) Voor de vergelijking met het Middelnederlandsch is, voorzoover mogelijk, gebruik gemaakt van het Mnl. Woordenboek; waar dit mij in den steek liet, heb ik dankbaar gebruik gemaakt van eenige aanteekeningen, mij welwillend door prof. v. Helten verstrekt.

Voor de afkortingen der Mnl. bronnen zie de lijst vóór in de MS.

barck masc. Bo. I 45, 115 (Mnl. fem.);

basuyn(*e*) fem. Bl. 324, 365, 462, 1247, 1285, Tl. 678, Bg. 52, 587, Tb. p., neutr. Ra. 209, Bg. 51, Pma. 396 (Mnl. fem.);

bede masc. Wg. 8v., Rj. III 80, fem p. (Mnl. fem.);

beeste fem. en neutr. (naar het onz. *dier*) p. (Mnl. fem., soms neutr.);

behoeve fem. Wg. 244 v., 312 r., Rj. II 33, neutr. p. (*behoef* Mnl. neutr. en fem., doch *behoeve* fem.; *behôf* Mnd. n. en f.);

bibele fem. Bl. 611 (Mnl. fem.);

blame fem. Ra. 279, H. II 52, III 90, Bo. I 246 (Mnl. fem.);

bloesem masc. p., neutr. Wg. 376 r. (Mnl. masc.);

blok masc. Rb. 193, Spi. 253, H. III 61, neutr. p. (Mnl. en Mnd. masc. en neutr.);

boek masc. en neutr. p. (Mnl. masc. en neutr.);

boom masc. p., *bome* fem. (vgl. boven § 4 en 56) Bo. I 80 (Mnl. masc.);

boot masc. p., neutr. S. 15, Bo. I 37 (Mnl. masc., Mnd. m. en ntr.);

bosch masc. Wg. 90 r., Bl. 238, 243, 504, 544, 759, V. 51 v., 65 v., 104 r., neutr. (naar het onz. *woud*) p. (Mnl. masc. en neutr., doch Ohd. *busc* m.);

brugge masc. Wg. 91 v., fem. p. (Mnl. fem., z. Wb., en masc. Gjl. 7 r., 8 v., 10 r., 17 r., Bi. 106 r., waarschijnlijk naar het masc. *rugge*);

bijl fem. Ds. 172, Bl. 624, 1273, Nc. 5, Tb. 5 r., 74 v., Rd. 38 v., neutr. Bl. 624, 652, 1102, Bg. 30, 251, 722, 758, Rh. 78 (Mnl. fem., z. Wb., en neutr. Wzz. 66 r., Rek. v. Zeel. 1, 149);

buet masc. Bg. 692, Cm. 6, Pg. 264 r., Rj. II 73, Bo. I 109, fem. Na. 636, Bl. 237 (2 m.), 275, 358 (Mnd. *bute* fem.);

ceder masc. p., neutr. Rh. 148 (Mnl. masc.);

cijfer fem. V. 8 v.;

dal masc. Ds. 137, neutr. p. (Mnl. neutr., soms masc.);

dans masc. p., *ter dans* Br. 83 (Mnl. masc.);

dau masc. p., *het honichdau* Bia. 230 v., 233 v. (Mnl. masc., Mhd. *tou* ntr. en *m.*);

deel masc. Bl. 38, 45, 122 (2 m.), Bia. 76 v., 134 r., V. 74 r., 138 r., Ca. 106 (2 m.), 111, M. 15, Bo. II 72, neutr. p. (Mnl. neutr., Mnd. m. en ntr.);

deksel masc. Ds. 17, 82, neutr. p. (Mnl. neutr.);

denne fem. Bl. 181 (Mnl. fem.);

dienst masc. p., fem. (naar de feminina op *-st*) Wg. 215 v., Bl. 933, Bia. 26 r. (Mnl. masc. en ntr., z. Wb., fem. Pw. 179 r.);

doel masc. Bia. 37 r., Ca. 15, neutr. p. (Mnl. masc. en fem.);

-dom masc. en neutr. p., *rijcdom* fem. Na. 525, Tl. 664, *maechdom* fem. Wg. 289 r., *ouderdom* fem. Ds. 219, Bg. 151 (2 m.), 287 enz., Pu. 113 v. (Mnl. masc. en neutr. p., en *van alre eygendom* Pen. 82 r., *totter, der ouderdom* BE. 34 r., 62 r., 93 v., Ps. 207 v., *in onser ouderdom* Hs. 219, 1 v., *der wasdom* BE. 113 r., *hare wasdom* acc. BE. 98 r., *enige rijcdom* acc. Dctr. 51 v.);

doop masc. p., *met der dope* Na. 186, C. p. (Mnl. fem.);

draf masc. p., neutr. Nc. 148 (Mnl. masc., Mnd. m. en ntr.);

dreck masc. Wg. 372 r., neutr. p. (Mnl. masc. en neutr., Mhd. Mnd. m.; het ntr. ontstond naar analogie van *dat quaet* vuilnis; vgl. ook ben. *mest*);

druck masc. p., fem. Rj. III 118 (Mnl. masc.);

druyf masc. Bl. 667, 885, 890, 896, Bg. 352, Rd. 6 r., 6 v., 7 v., fem. p. (Mnl. fem.);

eyke fem. Bl. 32 (2 m.), 238, 242, 244, 271, 313, V. 36 r. (Mnl. fem. en eenmaal masc., Ohd. *eih*, Ags. *âc* fem.);

feeste fem. en neutr. p. (Mnl. fem. p., neutr. Dbvt. 220 r.); *figuere* fem. Sp. 253, neutr. Bia. 165 v. (Mnl. fem.);
dat fonck H. III 46;
forme fem. Sp. 255, Sz. 166 r., L. 143 r., Puf. 49 r., V. 137 v., Pg. 214 r. (Mnl. masc. GR. 15 v., 232 v., Luc. 2330, Gt. 37 r., fem. Bj. 6, 1747, 1867, 6837, K. v. Z. 49 r., GR. 110 r., 119 r., 132 v., 232 r., Mlp. 2, 2151, DW. 2, 351, 47);
fornayse fem. Bl. 761, *dat forneys* Bl. p., Ca. 81, H. II 23, 42 (Mnl. *forneyse* fem., *forneys* neutr.);
gave masc. Na. 235, fem. p. (Mnl. fem.);
ghebreck masc. Wg. 161 r., neutr. p. (Mnl. neutr.);
gedachte fem. en neutr. p. (Mnl. neutr. en fem.);
ghelaet masc. Bo. I 196, neutr. p. (Mnl. neutr.);
gemeente fem. p., neutr. (naar analogie van *volck*) Rh. 64, 188, V. 33 v., 51 v., Rd. 23 v., 24 r. (Mnl. fem. en neutr.);
genoot masc. p., neutr. A. 96 (Mnl. masc.);
gilde fem. Tl. 50, neutr. p. (Mnl. neutr. en fem.);
gordel masc. Na. 384, Bl. p., Tl. 138, 489, Bg. p., Tb. 51 v., *dat gordel(e)* Na. 382, Bl. 615, 618, 619, 1182, Tl. 489, Spi. 166, 169 enz. (Mnl. masc. en neutr.);
gordijne fem. Sp. 33, 350, Bg. 56, 57, 66, Bo. I 126, *tgordijn* Br. 145, Bo. I 37 (Mnl. *gordine* fem., *gordijn* neutr.);
tgrief Spi. 13, 77, 85, 144, 285 (Mnl. neutr. en masc.);
gront masc. p., fem. V. 1 r. (Mnl. masc. en fem.);
gruete fem. p. (Mnl. fem.);
hette fem. p., neutr. (naar 't onz. *coude*) Sc. 50 r. (Mnl. fem.);
hert cervus masc. Bl. 608, 611, Rg. 11, Bg. 534, Co. 62, Cm. 47, H. II 54, 55, 59, neutr. p. (Mnl. masc. en neutr.);
have masc. Na. 206, fem. p. (Mnl. fem.);
hecht v/e zwaard masc. Bl. 235 (2 m.), neutr. p. (Mnl. neutr. en masc., Mnd. *hechte,* Mhd. *hefte* ntr.);

heyl masc. Pm. 38, 101, neutr. p. (Mnl. neutr. en fem.);

honich masc. Nc. 65, Tl. 8, 117, 820, L. 3 v., 154 v., Spi. 36, Tb. 5 r., 44 r., 311 v., Bia. (prol.) 6 r., 222 v. enz., Pg. 162 v., Pl. (prol.) 13, 1, 2 (2 m.), 71, neutr. p. (Mnl. masc. en neutr.);

hoochtijt masc. (naar *tijt* m., z. bov. § 62) fem. en neutr. p. (Mnl. fem. en neutr.);

houwelijck masc. Bl. 903, 933, Bg. 865, neutr. p. (Mnl. masc. en neutr.);

huysraet masc. p. (Mnl. masc. en neutr.);

inhoudt masc. Pg. 119 r., neutr. Bl. 452, 1015, 1167, Tl. 599, 791, Bg. 335, 377, 697, L. 125 r., Tb. 156 r., Bia. 114 v. (Mnl. masc. en neutr., Mnd. *inholt* evenzoo);

intrede masc. Rd. 5 r. (2 m.), 6 v. enz., fem. p. (Mnl. fem.);

jammer neutr. Bl. 509 (Mnl. masc. en neutr.);

jonghelinck masc. p., neutr. (naar *kint*) Wg. 250 r., Bl. 904 (Mnl. masc. en ook ntr., z. Esmor. 77);

cap fem. p., neutr. Br. 24 (Mnl. fem.);

character masc. Bia. 123 v. (2 m.), 143 r. (Mnl. neutr.?);

keel masc. Bo. I 160, fem. p. (Mnl. fem., z. Wb., doch ook masc., naar analogie van *hals*, in fgl. 107 r., Mlp. 1, 996, Ohd. *kela*, Ags. *ceolu* fem.);

keerse masc. Wg. 225 r., 226 r., fem. p. (Mnl. fem., z. Wb., doch ook masc. Shs. 35 r., Ohd. *kerza* f., *karz* m.);

kercke masc. Wg. 64 v., 136 v., fem. p. (Mnl. fem., z. Wb., doch ook masc., naar *tempel*, in Ep. 159 r., Ap. 128 r.);

kercker masc. p., fem. Wg. 180 v. (Mnl. masc., fem., z. Wb. en Lhi. 187 r., Pw. 174 v., BE. 18 r., naar *vangenisse*);

dat kinnebac Bl. 250, *tkinnebacken* Pd. 9, Pma. 6, Pm. 6, Pg. 4 v., 5 r., Bo. II 96, 129 (Mnl. fem. en neutr.);

clausule masc. L. 4 v., fem. p. (Mnl. fem.);

cleynoodt masc. Bl. 505, neutr. p. (Mnl. neutr.);

die cleynodie Bl. 1240;

den knodse M. (prol.) 5;

coffer neutr. Ca. 24, Rj. I 71, H. IV (prol.) 1, Bo. II 180 (2 m.) enz. (Mnl. masc. en neutr.);

koker masc. p., neutr. Bl. 503 (2 m.), *dat kokeren* Bl. 632, 635 (Mnl. masc., Ohd. *kochar* m.);

coluer masc. Spi. 42, Rh. 21, 117, fem. p. (Mnl. fem.);

choor masc. Na. 389, Bl. 329, 330, 338, Rj. III 3, *choore* fem. Rj. I 110. (Mnl. masc. en neutr.);

koorde fem. Wg. 30 r., Bl. 652, Bia. 166 r., Bo. I 9 (2 m.), 10 (2 m.), 153. (Mnl. fem.);

corts masc. Tr. 19 v., 24 r., 41 r., 55 r., Sc. 22 v., 27 v. enz., Wg. 313 v., Co. 89 (2 m.), 90 enz., fem. p. (Mnl. *korts* masc., *korts*(*e*) fem.);

den coude V. 77 v., 83 v., fem. p. (Mnl. fem. en neutr.);

kuyle masc. p., neutr. Pu. 55 r. (Mnl. masc. Dcr. 58 r., 79 v., Mrt. 50, Lic. 64 r., Thr. 22 v., Ps. 64 r., BE. 246 v., Ovs. 25 r., Bvt. 203, fem. Ps. 65 r., Lg. 71 v.);

lachter masc. p., fem. H. IV 90, 98 (Mnl. masc.);

leger masc. Na. 596, Bl. 30, 63, 65 enz., Bg. p., L. 30 v., Ter. A. 143, V. 43 r., 100 r., Rj. I 13, Pm. 76, Pg. 72 v., 156 v., neutr. p. (vgl. Ohd. Os. *legar* ntr., Got. *ligrs* m.);

lelij masc. Rd. 8 r., fem. p.;

lente masc. Tr. 11 r. (2 m.), 13 v. enz., Sc. 11 r., 22 v., 29 v. enz., *den lenten* nom. sing. Bl. 608, Bg. 128, Pl. 14 (Mnl. fem. J. v. D. 1, 267, Ps. 117 r., BE. 41 r., 179 v., 180 r. v., 183 r., 201 v., Pw. 156 r., naast *des leyntens* BE. 41 r., 180 r. v., 188 r.; vgl. voor 't oorspr. genus Ohd. *lenzo* m. en Ags. *lencten* m.);

uwen leven (nom.) Bl. 195, neutr. p.;

lichaem(*e*) masc. en neutr. p. (Mnl. masc. z. MS. § 278, neutr., naar analogie van *lijf*, in St. 39 v., 44 r., Gt. 34 r.,

35 v., 37 r., Cb. 185 v., 186 r., GR. 225 v., Lhba. 29 r., 30 r.);

lichte fem. Br. 137 (Mhd. *liuhte* fem.), *dat licht* p. (Ohd. Os. *lioht* ntr.);

lof masc. p., neutr. Ra. 280, Sz. 22 r., Tl. 339, M. 1 enz., Bo. I 64. (Mnl. masc. p., neutr. Thak. 135 r., 138 v.; vgl. Ohd. *lob* m. en ntr.);

lot masc. Sz. 47 v., neutr. p. (vgl. Ohd. *lôz* m. en ntr.);

loon masc. p., neutr. Wg. 298 r., Na. 322, 412 enz., Bl. 329, 576 enz., Nc. 225, 233 enz, Tl. 405, Tb. 194 r., Pu. 165 r. (Mnl. masc. Reyn. 1, 1793, Sp. 3[1] 38, 75; 40, 24, Lg. 52 v., neutr. p., Ohd. *lôn* m. en ntr.);

lijn masc. Rd. 8 v., fem. p.;

eenen maer (nom.) Rb. 198;

maet masc. Bo. I 115, fem. p.;

mespel masc. p. (naar de massa der masculina op *-el*), *mespele* fem. Co. 167 (Ohd. *mespila* f.);

mededoogen fem. Wg. 115 v., neutr. p.;

mest masc. p., neutr. Bl. 71, 95, Bo. II 43. (Mnl. masc. Sp. 4[2], 76, 32, neutr. Wr. 3, 2291, Te. 3902, Rb. 32871, Ohd. *mist* m.; het ntr. ontstond, evenals bij *drec*, z. boven);

middel masc. Nc. 371, V. 70 r., 141 r., Rd. 11 v., Ca. 28, Bo. I 44, 91 enz., Bo. II 35, 42, neutr. p. (Mnd. m. en ntr.);

molen masc. Bg. 45, fem. p. (Mnl. masc., naar de massa der masculine op *-en*, in Veg. 14 r., Ps. 180 r., BE. 122 v., fem. La. 3, 2999, Rb. 4057, 299, Fr. 8737, Sp. 4[2], 49, 84, Ro. 12137, Ve. 6, 5, Dctr. 60 r., 70 r., Bpl. 29 v., 32 v., Ogerm. fem.);

mont masc. p., fem. Pg. 23 r., Br. 6, 43. (Mnl. masc. p., fem. W. 6753, Fr. 8744, Ferg. 1063, 2941, Am. 1, 4579; 2, 4962, 5985, Ovlg. 329, 414, Klsp. 162 r., Wzz. 38 r.,

39 r., 41 r., 49 r., 60 r., Oef. 115 v., 134 v., GR. 30 r., Ps. 158 r., Thr. 109 r., 112 v., Mnd. *munt* m. en f.);

muur masc. p., fem. Bl. 297, 362, 376 enz., V. 59 v. (Mnl. *muur*, *mure* masc. p., *mure* fem. Ps. 67 r., Sto. 9, 350, 511, Sv. 56 v., Mnlp. 1, 2238, 2245, Bi. 294, Vb. 49 r., 137 r., St. 92 r., Ap 22 r., Dbvt. 129 r., 136 v., 143 r., 144 v., 239 v., Parhl. 133 v., Ps. 67 r., Ot. 158 r., 180 r., Gkr. 67 v., 68 r.; vgl. Os. Ags. *mûr* m., Ohd. *mûra*, *-î* f.);

nachtegael masc. p., fem. Rh. 69. (Mnl. *des nachtegaels* GR. 152 r., Sv. 69 r., Maund. 11 v., *den nachtegale* dat. GR. 152 r. v., 215 r. v., fem. Nb. 3, 3231 vlgg., GR. 215 r., neutr. GR. 215 r.; Ohd. Os. *nahtigala* f.; het masc. en ntr. naar *vogel* en *vogelkijn*);

naelde masc. p., fem. Na. 61, 129, Bg. 734, 750, 773, Bo. I 177 (Mnl. fem., evenals in de Ogerm. dialecten);

nest masc. Na. 215, Tl. 266, neutr. M. 22, Br. 45 (Mnl. masc. BE. 219 r., Dcr. 79 r., neutr. Praet 3201, Ogerm. n.);

oever masc. p., fem. Wg. 29 r., neutr. Bl. 1057. (Mnl. *op die oever* Ep. 160 v., *die oever* BE. 229 v., Nt. 7, 46, 21, neutr. Sp. 2[7], 46, 21, Tien pl. 17, Lh. 31 v., 63 r., Lg. 94 v., Pw. 60 v., 93 v., Maund. 46 v., Dcr. 6 r. v., 50 v., Lhba. 40 r., 43 v., Lic. 282 r., Ap. 182 r., Ee. 121 v., Mnd. *ôver* m. en ntr.);

offer masc. en neutr. p. (Mnl. masc. Nd. 2559, 2562, Hart. 22 r., ntr. p., Ohd. *offar* ntr.);

offerhande fem. p., neutr. Bia. 106 v., Pma. 136. (Mnl. fem. Rb. 25511, Ot. 53 v. enz., neutr., naar 't onz. *offer*, in Lg. 98 v.);

olye masc. Na. 221, 679, Bl. 365, 379, 661 enz., Sz. 150 r., Pg. 178 r., fem. p. (Mnl. masc. BE. 222 r., 297 v., 328 r., 331 r., Reyn. pr. 73 r., Lg. 4 r., 19 r., Maund. 3 v.,

31 r., Ab. 9 r., GR. 139 v., fem. Lsp. 2, 48, 545, Rb. 5271, 25726, Sp. 3[1], 35, 131, Fr. 9394, Wzz. 34 r., Pw. 53 r., 144 r., Shs. 53 v., Bw. 63 v., 64 v. (2 m.), Ap. 158 r., 164 v., Maund. 3 v., Pw. 144 r., neutr. Pw. 51 r., Mnd. *olie* masc., Ohd. *olei* ntr.; het fem. ontstond, gelijk bij de boven § 56 genoemde nomina);

oogst masc. p., *dat tarwenoogst* Bl. 249;

ootmoed fem. Wg. 157 r., 164 v., 165 r., Spi. 129, Rh. 48, 86, 186, Bo. I 142 (Mnl. masc. Sto. 2, 370, Theoph. V. 580, Praet. 4281, Ruusbr. 4, 160, Lsp. 3, 27, 50, Rb. 22207, Shs. 10 r., Bm. 10, 60, Dd. 2, 1940, fem. Gl. v. Br. 252, Pr. 2768, Sp. 3[8], 9, 59, Sto. 2, 702, Db. v. S. 234, Fr. 7432, 10311; het fem. ontstond als bij de in § 57 vermelde nomina, vgl. Ohd. *ôdmuoti*, Os. *ôdmôdi* ntr.; het masc. naar analogie van *moed*);

voor die onderscheyt Wg. 216 v. (Mnl. masc. Ps. 9 v., BE. 294 r.);

oproer masc. Bo. I 20, neutr. p. (Mnl. *uprôr* m. en ntr.);

buyten den orden Wg. 316 v., 336 v., *des oordens* Wg. p., *des oerdenen* Wg. 18 v., 245 r., *oordene* fem. p. (Mnl. *van den*, *mit sinen oerde* Vb. 127 v., fgl. 105 r., *van*, *in den oerden* Ps. 84 r., 86 r., St. 10 r., *des oerden* Ps. 47 v., *des oerdens* Ps. 49 v., *onses ordens* Vb. 118 r., fem. Vb. 130 r., 138 r., 139 r., K. v. Z. 62 v., Ps. 82 r., 111 r., fgs. 7 r., 9 r., Cb. 195 r., Ohd. *ordo* m., *ordena* f., Mhd. *orden* m.);

van die orgel V. 120 r. (2 m.);

orlof masc. Wg. 63 v., 215 v., neutr. Bo. I 25 (Mnd. *orlof* n. en m.);

pad masc. p., neutr. M. 4, Br. 50, 135 (Mnl. masc. p., Ohd. *pfad*, Mnd. *pad* m.);

pack masc. Bl. 622, neutr. p.;

paleys fem. Bia 68 v., neutr. p.;

pant masc. p., neutr. Na. 526, Bl. 35, 1220, 1224, 1234, Sp. 66, Rh. 103 (Mnl. masc. W. 5876, Ferg. 2157, 2415, Ve. 2, 24; 4, 21, Gl. v. Br. 303, Luc. 5294, Sto. 2, 972, Rb. 1318, Ruusbr. 3, 123, neutr. Mlp. 2, 1209, Ohd. *pfant*, Mnd. Ofri. *pand* ntr., On. *pantr* masc.);

peerle masc. Na. 710, fem. p.;

peck masc. Bl. 949, neutr. p. (Mnd., evenals in 't Oudgerm., ntr.);

peper masc. p., neutr. Tr. 53 r. (Mnl. *met witten peper* Al. 10, 885, Sp. 4^3, 16, 83, Ohd. *pfeffar*, Ags. *pipor* m.);

wijnperse masc. Bl. 618, *perse* fem. p.;

persone masc. p., fem. Pu. 30 r., Puf. 16 v., Bia. 49 v., Pg. 196 r. (Mnl. masc. Sp 3^2, 31, 22, Lsp. 2, 48, 260, Fr. 8507, Wr. 3, 1880, Shs. 21 v., 27 v., 29 r., Bm. 10, 113, Sch. 7 r., 44 r., Pass. 150 r., 249 r., Passieb. 31 r., Bw. 33 r., 41 r., 51 v., 102 r., 115 r., Gg. 59 r., Lic. 28 v., fem. Ps. 54 v., Voef. 16 v., Gg. 59, Bw. 102 r., Pass. 186 r., Vb. 23 r., Lic. 21 v., 41 v., Bi. 126, 171, 202 Olc. 20 v.; het onoorspr. masc. naar analogie van *mensche*);

plaetse masc. Bo. I 193, fem. p.;

planete masc. Sc. 11 r., fem. p. (Mnl. masc. BE. 158 r., fem. BE. 158 r.);

pleyn masc. Wg. 292 v., Pl. 75, neutr. p.;

ploech masc. p., fem. V. 3 v. (Mnl. masc. C. en El. 684, Bvt. 203 r., Lg. 147 r., Dcr. 65 r., fem. Bm. 6, 310, 315, Sp. 4^2, 54, 17, Sch. 40 r., Mnd. *plôch* f. en m., Ohd. *pfluog*, Ags. *plôh* m.);

pols masc. Bo. I 56, fem. p.;

privilegie fem. Sz. 182 v.;

proye fem. Spi. 195;

prolooch masc. p., neutr. Sz. 159 v. (Mnl. *prologhe* ntr. p.);

tot die punt Bo. I 13, neutr. p. (Mnl. fem. Mel. 3012, neutr. Wr. 3, 1220, 1266, 1324 enz., Mnl. *punt(e)* n. en f.);

reste fem. Ra. 368, Bo. I 201, Bo. II 169, neutr. Bo. I 18, 42, 119, 175;

rivier masc. Wg. 93 v., *des riviers* Bl. 50, 55, 846, 974 (Mnl. fem. p., doch ook *des riviers* Dcr. 31 v., Gjl. 7 r., 11 v., BE. 224 v., 226 r., 249 r., *van den, uit desen, in, bij, neven den, enen rivier* Poh. 10 v., Bw. 47 r., Bvt. 137 r., 249 v., BE. 225 r., 232 v., 239 v., 249 r., 250 v., Gjl. 32 r., *trivier, dat rivier* Dcr. 29 v., BE. 226 v., 253 r., 255 r. v., 256 v., 262 v., 263 v. enz, Gjl. 7 r., 9 r., 10 r., 29 r., 31 r., 53 v., Mnd. *rivêr* n. en m., *rivêre* f.);

wierook masc. p., neutr. Ra. 261, Bia. 123 r.;

die rotte Bl. 1075, 1076, 1153, 1189, vgl. Ohd. *ratto* m., *ratta* f.);

die sadel Bl. 1108, neutr. p. (Mnl. masc. Car. en El. 849, 861, Lic. 30 r., 133 v., Lg. 141 v., Sp. 3[8], 31, 51, Ohd. *satul*, Ags. *sadol* m.);

saet masc. Ds. 252, neutr. p. (Os. *sâd* n, Ags. *sǽd* m. en n.);

scat masc. p., fem. Wg. 305 v. (Mnl. masc. p., fem. Ovmt. 46 v., GR. 82 v., 89 v., 150 r., 188 r., 189 v., St. 14 v., neutr. Lic. 22 v., 74 r., 118 v., 258 r., Bpl. 21 r., Ee. 51 v., Shs. 45 v., Dcrt. 89 v., Ogerm. masc.);

scare masc. Wg. 278 r., Na. 31, Tl. 230, fem. p.;

dat scheele schedel Bl. 199;

schepter masc. Bl. 757, 820, 1270, Sp. 350, Sz. 43 r., Tl. 715, Bg. 36, 103 enz., V. 81 r., 83 v., neutr. Na. 626, Bl. 476, 478, 585, 846, 929, 1270, Tl. 715;

dat scherf Bl. 653 (Mnl. m. en ntr., Ohd. *scirbi* f. en ntr.);

scherm masc. Pm. 204;

schilt masc. p., neutr. Wg. 388 r. (Mnl. masc. p., Mnd. *schilt* m. en ntr.);

voorschoot masc. Bl. 5, Bo. I 145;
dat scorpioen Sc. 13 r. (2 m.), Ra. 185, L. 94 r., Rj. I 18;
dat scrijn Wg. 127 v. (Mhd. *schrîn* m. en ntr., Mnd. *schrîn* ntr.);
int schuere Bg. 722 (vgl. MS. § 108*f*);
int schuyte Rj. I 111, H. IV 12 (vgl. MS. § 108*f*);
zeghel sigillum masc. en neutr. p. (Mnl. masc. Bj. 6, 8259, 8374, 10652, Rb. 17034, 17042, Sp. 2^4, 12, 61; 3^6, 8, 76; 4^2, 58, 128, Fr. 6839, Sto. 4, 1577; 6, 1247, Limb. 4, 261, Theoph. V. 576, Cb. 185 v., Ap. 114 v., Bm. 1, 440, Ot. 213 v., Ep. 178 r. v., 179 r., fem. Bj. 6, 7124, 10641, Ve. 3, 45, 60, El. 137 r., Ep. 178 r., Mhd. *sigel* m., Mnd. *segel* ntr.);
sin masc. p, *int sin* Bo. II 62;
sermoon masc. Wg. 110 r., neutr. Wg. 140 v., Bia. 229 v.;
tslaep v./h. hoofd Bl. 236 (Mnl. masc. Bvt. 138 r., *dat slaep* Nb. 10, 298, Bvt. 10 r., 398 r., met *in*, *van den slape* BE. 57 v., Ohd. *slâf* m.);
slinghere fem. Bl. 281 (2 m), Bg. 514 (Mnl. fem. Sp. 4^1, 21, 31, Bj. 2, 3248, Ohd. *slengira* f.);
die slijm Bl. 493, neutr. p. (Mnd. *slîm* m. en ntr.);
smaet masc. p., fem. Bl. 462, 491, 531 (vgl. Mnd. *smât* f.);
sneeu fem. V. 138 r., neutr. Wg. 168 r., Bia. 95 v., Pma. 391, S. 143 (Mnl. masc. p., fem. Bvu. 37 v., Ps. 166 v., Wzz. 90 r., Pen. 48 v., *dat snee*, *tsnee* BE. 196 v., 203 r. v., 238 v., 245 r., Dcr. 74 r., Ogerm. masc.);
sole masc. Bl. 654, fem. Bl. 309, 645 (Mnl. fem. Lic. 75 r., Ohd. *sola* f.);
sonde masc. Rd. 28 v., fem. p. (Mnl. fem. p., masc. Shs. 24 r., 29 r., Mrt. 1 r.);
grondtsop masc. Pd. 235, *dat sop* p.;
spit, *spet* masc. Rb. 294, neutr. p.;

spin masc. Rd. 35 r., fem. p.;

de spoor v/e wagen Bia. 227 r., neutr. p. (Mhd. *spur* f. en ntr.);

spraek masc. Wg. 127 v., 182 v., *voerspraek* masc. Bia. 177 r., *sprake* fem. p.;

spyte fem. Spi. 187, neutr. L. 112 v., Ter. A. 180, Bo. II 64 (Mnl. *despijt* ntr., z. Wb., *spijt* neutr. Bpl. 60 v.);

stand masc. p., *bijstand* fem. (naar *hulpe*) Pd. 18;

stemme masc. Bo. I 18, fem. p.;

stof masc. Bl. 5, 17, 1112, *stoffe* fem. Ra. 450, Rb. 85, V. 122 r. (Mnl. neutr. Reyn. 2, 6832, 7054, Ot. 11 r., 19 v., 170 r., Mnd. m. en ntr.);

stont masc. Wg. 23 r., 99 r., Bl. 829, 846, Rj. II 63, *stonde* fem. p. (Mnl. masc. en fem., z. MS. § 287 opm. 5);

storm masc. p., fem. Sp. 197 (Mnl. masc. p., fem. DB. Sydr. cap. 5);

strant, *strande* fem. Pma. 206, Bo. I 13 (2 m.), 33, 115, neutr. p. (Ogerm. masc.);

strate fem. p., neutr. Rb. 120, 140, 160, Spi. 279, Ter. A. 30, 45, 134, 135 enz., Rj. I 6, II 58, Bo. I 7, 11;

strick masc. Wg. 135 r., 139 v. (2 m.), fem. Bl. 962, neutr. Ds. 77, 326, Bg. 145, Pu. 104 r., H II 130 (Mnl. *in die strick* DB. Am. cap. 3, *strec*, *stric* ntr., Sto. 10, 381, Reyn. 1, 1196, 1201, 2028; 2, 3409, 6498, Mlp. 2, 931, Wzz. 87 r., DB. Jer. 50, Mnd. *strick* m. en ntr.);

stroom masc. p., *in der strommen* H IV 50, 66;

dat suyghelinc Bg. 449 (naar *kind*);

suyker masc. p., neutr. Tr. 46 v. (2 m.), Spi. 297;

tafel masc. Bo. I 22, fem. p., neutr. Wg. 196 v.;

tarwe masc. Bl. 840, *des tarwes* Ds. 382, fem. p. (Mnl. masc. Nt. 103 v., Dbvt. 115 r., Drc. 62 r., Mrt. 25 v., Ot. 30 r., 114 r., fem. Lsp. 2, 27, 4, L. v. J. 24, 82, Rb. 32431, Ot. 81 r., Lhba. 2 r., Lic. 49 v.);

tonghe masc. Rd. 42 r., fem. p. (Mnl. masc. Lg. 128 v., Bvt. 139 r., 185 r., Ep. 5 v., fem. p.);

triumph masc. p., fem. Wg. 177 v., Ra. 216, 217, V. 31 r., 43 v., 48 v., 50 r.;

met den trompette Na. 687, fem. Bl. 675, 724, 745, Bg. 623, Pu. 133 r.;

twijfel masc. p., neutr. Wg. 16 v., Bia. 197 r.;

vaere vrees masc. Bl. 891, Ra. 286, 321, Rb. 257, Spi. 133, Ter. Hc. 62, Rj. I 178, fem. Bl. 1109 (Mnl. *vaer* m.);

venster fem. en neutr. p. (Mnl. *ten*, *op sinen*, *tot enen venster* Wal. 28, Mlp. 1, 2572, Lg. 2 v., 4 v., 79 r., Pw. 131 v., Ot. 28 v., 120 v., 131 v., 133 v., 182 r., neutr. St. 85 v., Mlp. 1, 2572, 2, 999, 1008, Lh. 91 r., Sv. 18 r., 56 r., St. 85 v., fem. La. 2, 9136, Mlp. 2, 3135, Fr. 8259, Ro. 6825, 11614, Ohd. Mhd. Mnd. ntr.);

verdienste fem. p., *het verdienst(e)* Bia. 57 v., 88 v. (Mnl. fem. Bi. 455 r., neutr. BvS. 84);

vlijt masc. p., fem. Bl. 68, 662, Ra. 247, Cm. 32, Pma. 242, Pl. 60, 104, H. IV 58, Bo. I 93 (Mnl. masc. Bi. 222, 285, Sp. 4^1, 50, 53, 4^3,2 , 24 en 60, 1^1, 76, 110, Ve. 5, 11, Ovm. 48 r., Gt. 5 v., 9 r. v., 14 r., 19 r., 32 r., 56 v., El. 9 r., fem. Gt. 2 v., St. 68 r., D.W. 7, 32, Gd. 119, 5, Lic. 63 r., Vb. 53 v., Bi. 252, 287, Ohd. *flîz*, Mhd. *vlîz*, Mnd. *vlît* masc.);

vloer masc., p., *vloere* fem. Bl. 362 (2 m.) (Mnl. masc. La. 2, 23486, Flor. e. Bl. 2888, Reyn. 1, 1267, 1547, 1634, Wal. 2629 enz., Ags. *flôr* m. en fem.);

uyt die vonte Wg. 153 r. (2 m.) enz. (Mnl. *van der vonten* Sp. 2^6, 49, 15, *in d(i)e vonte* Overzee 19, Luc. 4501, *in den vonte* Luc. 4482, Mnd. *vunte* f.);

waghen masc. p., fem. Ds. 140;

wensch masc. p., *wensche* fem. Wg. 209 r. (vgl. boven § 4);

wonde masc. Wg. 127 r., fem. p. (Mnl. fem.);

wortele masc. Rh. 98, fem. p. (Mnl. masc., naar de masculina op *-el*, in Sp. 1[6], 35, 51, Thr. 22 v., Wal. 3531, Rkr. 3390, Ep. 14 r., Lhi. 84 v., Oef. 7 v., BE. 294 r., 296 r., Lic. 49 r., Nt. 3 r., 51 r., Bm. 10, 267, 268 (2 m.), 271, 275, 281, 282, 283, fem. p. in de oudere bronnen en Parhl. 52 r., Bi. 252, Ap. 101 r., Ee. 12 r., Lh. 10 v., Ovmt. 5 r., BE. 8 v., 241 v., 306 r., 319 r. v., Lhi. 15 v., Ohd. *wurzala* f.);

wijck masc. Rb. 160, Bg. p., Ter. A. 7, Ter. H. 85, H. I 45, 77 (Mnd. *wîk* f. en n.).

AFLEIDING EN SAMENSTELLING.

---

§ **64.** Met betrekking tot hun uitgang is de aandacht te vestigen op:

dinghen (vgl. Vgr. § 82) in *gheene dinghen en is onmogelijk* Rh. 193, *daer en is geen dinghen* Ca. 126, Bo. II p., *alle dinghen was wel* Bo. II 140, 149, naast *een dinghe* Wg. 37 v., Spi. 258, Bo. II 36, 38, 51 enz.;

aer (vgl. MS. bl. 355 noot 2) Ra. 285, 297, 306, Rb. 49, 324, waernaast *aern* p., *aren* Wg. 25 v., 339 v., 358 v., 369 v., Na. 676, Bl. 829, Nc. 480, Bg. 400, Pg. 208 r., H. III 67, met een gen. *eens arens* Bl. 888, 889, 890, Tl. 826, *des aerns* Bl. 579, Bg. 351, een datief *den arene* Sc. 4 r., *den aerne* Wg. 337 v., Bl. 1287, en een plur. *die aren* Bg. 205, *die arens* Bg. 772, L. 78 v. (2 m.), en *die aer(e)nen* Na. 78, 226, Bl. 673, 800, 1120, Tl. 280, Bg. 51, Tb. 35 v., 100 r.; met een paragogische *-t* vinden we nog *arent* Bl. 102, 180, 199, 803, 813 enz., Rg. 11, 56, Bg. 127 p., *eens arents* Bl. 749, Bg. 352, 537, Rg. 12, *aernt* Sz. 147 v., Bg. 127, 352 enz., in het meerv. *die arents* Bg. 593, Rd. 10 v., *die aernts* Ter. H. 43;

raven (vgl. Vgr. § 82) Ds. 234, Wg. 114 v. (3 m.), Bl. 6, 503, 609, 642, S. 67 (2 m.), H. III 91, waarnaast *de rave* Ra. 307, Bg. 127, 435, 534, 672, H. I 6, en in den plur.

die raven Ds. 362, Bl. 102, 180, 347, Ra. 40, Rb. 300, Tl. 259, Bg. p., Rj. I 111, naast *ravens* Bl. 116, 347, 574, Sz. 164 v. (2 m.), Spi. 134, Pg. 310 r., Br. 91, H. III 63, 90;
kinnebacken (vgl. Vgr. § 82) Wg. 261 v., Bl. 1106, Pd. 9, Pma. 6, Pg. 4 v., 5 r., Bo. II 96, 129, naast *kinnebac* p.;
thecken (diminutief) *op den dam* Rb. 157;
dat wulpen (diminutief) Sp. 409, Bg. 532, 659, 685;
den schoe Bl. 532, 558;
sijn tee teen Rh. 28;
den sperwart (met een paragogische *-t*) Bl. 102, 180;
sonder cost kosten Sc. 42 r. (3 m.), 42 v. (3 m.), 43 r., 44 r., *desen oncost* Bl. 1072;
asschen (plur.) p., naast *assche*;
die seysen Nc. 73, 488 p., *seysene* Tl. 832 (2 m.), 833, Bg. 855 enz., Spi. 335;
die rupse Bl. 818 n. *van der rupsenen* Bg. 656 (Mnl. *rupse* en *rupsene*);
lenten en *lente* (z. boven bl. 53);
orden (z. boven bl. 56), *ordene* en *orde* p.

§ **65.** De afleiding der mann. persoonsnamen vertoont het karakter, waarop Vgr. § 77 de aandacht is gevestigd; de vormen daar genoemd komen ook in de 16e eeuw voor. Thans ongewone derivata ontmoeten we in:

de misdader Na. 605 — *de lasterder* Na. 575 — *de betaelder* Na. 647 — *de 'muelers* Bl. 607 — *de Kreters* Bl. 1159 — *weduaers* Rb. 257, *weduwers* Bg. 357 — *toovener* Na. 653, waarnaast passim *toveraer* — naast *woeckeraer* Bg. 528, passim *woeckenaer*.

§ **66.** *a.* Van de masculina op *-er* en *-aer* worden feminina gevormd met het suffix *-se*, als:

besculdersen Na. 592 — *bewaerdersse* Wg. 234 r., 254 r., Bg. 475 — *biddersse* Wg. 260 r. — *bislaperssen* Bl. 19,

32, Bg. 376 — *dienersse* p. — *dominatersse* L. 146 r. — *dronckersse* Sc. 7 v. (2 m.), Ter. A. 17 — *coppelersse* p. — *martelersse* p. — *minnersse* Wg. 257 v., 262 r. — *overspelersse* Na. 660, Bl. 599, 976, 1197, Sp. 326, Bg. 511 — *overtredersse* Wg. 320 r. — *sond(a)ersse* p. — *sangersse* Bl. 316, 446, 450 enz. — *swaghersse* Na. 171, Bl. 33, 214 — *vrijersse* L. 160 v., 182 r. enz.

Vandaar een uitgang *-ersse* in:

prophetersse p. — *princersse* p. — *advocatersse* Bia. 168 r. — *discipulersse* Wg. 319 v., Na. 348, Tl. 346 — *cokerssen* Bl. 267, Bg. 185 — *poetersse* A. 61 — *voochdersse* Rh. 118. Vgl. ook met dubbel suffix *bewaerstersse* Bia. 113 r., *spinstersse* Bia. 39 r., *voestersse* Bia. 113 r.

b. Met *-ster* als vrouwelijk suffix, tegenover het mannelijke *-er*, *-aer*, heb ik opgeteekend:

bescermster Wg. 165 v., 264 r. — *bewaerster* Wg. 277 r. — *backsteren* Bl. 269 — *bislaepsteren* Bl. 800, 857 — *overspeelster* p. — *regeerster* L. 11 r., 183 r. — *singsters* Bl. 860 — *springster* Bl. 946 — *uitverkiester* Bl. 927 — *versmaetster* Wg. 268 v. — *voorgancster* Wg. 268 v. — *voorspreekster* Wg. 4 v., 21 v., 234 r. — *vrijster* Br. 13;

met een achter *-aer* gevoegd *-ster*: *lasteraerster* Na. 576.

c. Een uitgang *-egghe* vertoonen:

diefegghe Sc. 6 v. — *gebiedeghe* Rh. 19 — *middelareghe* Rh. 17 — *vertroosteghe* Rh. 17 — *voedeghe* Rh. 58;

een dubbel suffix heeft *verwinsteriggh*e Co. 146, 147.

d. Met *-inne* vinden we:

Amoritinne Bl. 423 — *bodinne* Bo. II 48 — *Carmelietinne* Bl. 387 — *dienerinne* C. 29 r., 43 r. — *doctorinnen* Ra. 53, 57, 158 — *eselin(ne)* Na. 228, Bl. 149, 846 — *gebuerinnen* Bl. 51, 829, Bo. II 137 — *gesellinne* Bg. 4, Bia. 172 r. — *gespelinne* Bl. 246 (2 m.), H. III 101 — *godinne*

Wg. 178 r., *goddinne* Na. 377 (2 m.), M. 20, H. p. — *gravinne* p. — *Hebreeuwinne* Bl. 181 — *heerscherinne* Bia. 215 v. — *Israelietin* Bl. 295 — *Jesrelitinne* Bl. 387 — *Joedinne* Bl. 1187, Rb. 338 — *cattinne* Pl. 193 — *keyserinne* V. 91 r. — *cramerinne* Bl. 1176 — *Moabitin* Bl. 261 — *molenarinnen* Bg. 474 — *nabuerinnen* Bl. 252 — *pelgriminne* Bo. I 75 — *sondarinne* Na. 187 — *sweerinne* Bg. 769 (2 m.) — *zwaegherinne* p. — *troosterinne* Rh. 25, 48, 92 — *vaendragherinne* Bia. 197 v. — *voorsegghherinne* V. 25 r. — *vijandinne* H. II 173 — *vriendinne* Wg. p., Rb. 80, Cm. 16 — *weerdinne* Wg. 314 r. — *zottinne* H., I 73, 75.

e. Met *-esse:*

princesse p. — *abdesse* Rb. 82, 83 — *auctoresse* Ra. 202 — *doctoressen* Ra. 103, 115, Co. 96 — *dominatressen* Co. 108, A. 84, Cm. 103 — *canonickessen* Bia. 17 r. — *meestresse* Ra. 202, Co. 8, 11, 146 — *middelaresse* Bia. 168 r. — *minnaressen* A. 84, Cm. 103 — *poortesse* (i/h rijm) Sp. 385 — *prophetisse* Wg. 308 r., Bl. 63, 1101 — *zwagheresse* Nc. 20 — *toveresse* V. 23 v. — *tygrissen* A. 73.

f. Een uitgang *-nede* vertoont zich alleen in *gespeelnede* Sp. 388, V. 5 r., 123 r.

g. Met *-e* leest men: *advocate* Rb. 320, 321, 322 enz., *esele* Bl. 671, *regente* H. I 14, 28, 31.

§ **67**. Wat de neutra betreft, vestig ik de aandacht op:

dat scipken passim naast *sceepken* (vgl. *scipvaert* Bl. 1182, Tb. 176 r., V. 28 v.) — *dit speelken* Ra. 142, 146 — *dit gaetken* H. I 52 — *dit slanghesken* L. 89 v. — *wangheskens* Spi. 67 — *dat tonghesken* Ter. H. 44 (vgl. Vgr. § 80).

Vormen, als de Vgr. §§ 81, 81* en 82 genoemde, vindt men in de 16e eeuw passim.

§ **68**. Als voorbeelden van samenstelling heb ik opgeteekend:

krieckboom Bl. 986 — *myrtboom* Co. 5 — *nootboom* Tr. 26 v., 30 r., Sc. 49 v. — *peerboom* Bl. 300 (2 m.), 399, Bg. 208 (2 m.), 278, Bo. II 164, 165 p., 166 — *persicboom* Tr. 26 v. — *populierboom* Tr. 26 v. — *pruymboom* Bl. 986 — *roosboom* Spi. 88, 161, A. 134 (2 m.), 135 — *vijchboom* p. — *eycgront* Bl. 279 (2 m.) — *doornbosch* Bl. 243 — *palmstadt* Bl. 235 — *vijchbladeren* Sc. 50 v., Bl. 3 — *snaerspel* Wg. 12 r., Bl. 282, Bg. 194 (2 m.), V. 14 r. — *hazenoten* Spi. 283 (vervormd door volksetymologie met het oog op de bruine kleur van den haas) — *rooswater* Tr. 18 r., 47 r., 77 r. (2 m.), Sc. 23 v., H. III 19, Bo. I 193, *rooswijn* Tr. 51 v., 52 r., *roosrancken* Spi. 191 — *gherstwater* Tr. 24 r., 26 r. — *biscopambacht* Bl. 1251 — *bruyloftcleedt* Rg. 24, 96, Bg. 194, Pl. 1, *bruyloftkinderen* Bg. 743, Tb. 46 v. — *honthooft* Bl. 297 — *calfvleesch* Tr. 12 v., 13 v., 48 r., 61 v. — *luysbos* M. 16 — *coninckcleet* Na. 355 — *mierhoopen* Rg. 89 — *leeuwelpen* Pu. 92 r., 167 r. — *voghelgeschal* Sz. 166 r. — *paerdtpoorte* Bl. 461 — *scaepcleeren* Bl. 1051, *scaepcoye* Nc. 284 — *scipluyden* Wg. 85 v. — *haeswinde* Bl. 599 — *dorpgesel* Wg. 85 r., *dorpknecht* Wg. 85 v. — *rechtstoel* Bl. 1204 — *vroupersoon* Bo. II 66 — *caeckbeen* V. 5 v. — *karpeerden* H. I 10 — *ruggraet* Pma. 182 — *gewaethuys* Bl. 367 — *hertkender* Na. 364 — *hoerjagher* Bl. 189 — *koolvuur* Na. 308 — *leecvolc* Ra. 157 — *lijckhuys* Bg. 472 — *potbacker* p. — *siechuys* Wg. 262 v., 295 v. (2 m.) — *borchmeester* V. 76 r., 123 r. — *hertsalve* Ter. A. 207 — *medicijnmeester* p. — *vorstdomme* Bl. 1199, 1224, 1234;

oliveboom Rb. 333 — *roseboom* Spi. 270 — *vijgheboom* p. — *beedhuys* Bl. 1122 — *bogescutters* Bl. 395 — *gravemaecker* Br. 103, *graefdoeken* Tl. 367 — *herteswaer* Spi. 174 — *hoofmeester* Bl. 384 p. — *lovesanck* Ds. 138 — *laechleggers* Tl. 289 — *oogheopslaghe* Rg. 177, H. II 40 (naast *oogopslag*

Rg. 193, Bo. I 226) — *pottebackers* Tl. 799 — *stedelieden* Bo. I 106 — *swaluwejonc* Ds. 369 — *vreedoffers* Bg. p. — *voetebancke* Nc. 48, 94, Tl. 768;

olijvenboom Bl. 837, 843 — *peerenboomen* Bo. II 164, 165 — *vijgenboom* Bl. 1015 — *hamelenvleesch* Tr. 12 r., 20 v., 48 r., Sc. 21 v. — *kemelenmelc* Tr. 45 r., Sc. 45 v., Na. 7, Bl. 1047 — *coeyenvleesch* Tr. 19 v. — *calverenmerch* Sc. 50 r. — *peerdenmes* Sc. 52 r., 53 r. — *scapencleeren* Bg. 725 — *amandelenmelc* Tr. 48 r. — *cederenhout* Bl. 107, 130, 399, *cederentafelen* Bl. 610 — *doornenbosch* Bl. 243 — *gherstenwater* Tr. 12 v., 20 r. — *palmenrijseren* Bl. 117, *palmenstadt* Bl. p., *palmentacken* Bl. 1147 — *aerdencluyten* Bl. 495 — *aderengeslachten* Na. 7, 75, 168, *aderengalle* Bl. 492 — *herdenhuys* Bl. 367 (2 m.) — *hoofdeneynde* Bo. I 7 — *lententijt* Bg. 136 — *oogenappel* Pu. 22 v., Pma. 36, (naast *oochappel* Bl. 964), *oogenlit* Bl. 579, *ooghenopslag* Rg. 177, *oogenmerck* Bo. II 204 — *oorenringen* Bl. 31 — *voetenbanc* Na. 235 — *dat Kerstenenvolc* Wg. 279 r., *Kerstenenmenschen* Wg. 281 r., 313 r. — *des sonnendaghes* Ds. 278, 284 — *des manendaghes* Wg. 258 v.;

bocxbloet Pma. 132, *bocxhuyt* M. 10 — *draecxfonteyne* Bg. 320 — *harinxhoofden* Tr. 24 r. — *hontsgeld* Bl. 189, *hontsribbe* Bia. 231 r. enz. — *hertsleer* Tr. 20 v. — *kemelsmelc* Tr. 19 v., 20 r., *kemelshare* Na. 99, Bg. 722, 742 — *leeushuyen* S. 202, *leeusleer* Tr. 20 v. — *mansliefde* H. I 31 — *peertsclauwen* Tr. 23 r., 24 r., 73 v., *peertstaert* Sc. 42 r., 42 v., 43 r., *paertsvlieghe* Wg. 348 v., Bia. 57 v., 227 r. — *scaepscoye* Ds. 379, Bg. 617, 665, 671, 672, 864, Bia. 119 v., Rj. I 61, *scaepscleeren* Na. 19, Ca. 35, 56 enz. — *stiersgalle* Tr. 23 v. — *serpenshoerne* Tr. 62 v., *serpenstonge* Tr. 62 v. — *verckensvleesch* p. — *vogelsnest* Bl. 187, *vogelsvleysch* Sz. 80 v. — *avontsregen* Bl. 823 — *boomsblaren* Co. 26 — *bruylofsliet*

Pg. 79 r., *bruylofsfeest* Pg. 156 r. — *Griecxland* Wg. 404 v. — *jaersdach* Tb. 51 v. — *kaecxbeen* Bg. 71 p., L. 11 v. — *medicijnsmeester* Bl. 972 — *morgenseten* Wg. 293 v. — *mostaertszaet* Bl. 1117, Bg. 732 — *oorloochslieden* Bl. 209, 210 (2 m.) enz., *oorloochsbezwaren* Rd. 3 r., *oorlogheslieden* Bl. 436, *oorlochslieden* Bl. 296, 434 — *rechtershuys* Bg. 793, *rechtersstoel* Bl. 636, 1074 — *stadtspoorten* Bo. II 29 — *soutsstadt* Bl. 223 — *veltsarbeyt* Bo. I 177 — *wieroocxvat* Wg. 268 r., Na. 682 (2 m.), Bl. 436;

calversclauwen Tr. 5 r. — *dooderbeenen* Nc. 49.

quacksalf A. 141 — *medegeselle* Ca. 86 — *vol hatenyts* Ca. 87.

§ **69.** Voor *Paschen* vinden we de volgende vormen: *den Paschen* Na. 649, Bl. 155, 382, 1072, 1138, Tl. 325, Bg. 739, *dat Paschen* Bl. 1277, *eenen Passah* Bl. 853, *int Passah* Bl. p.;

voor *Pinksteren: op den Sinxendach* Wg. 67 v., 324 v., Bg. 812, *te, na Sinxen* Wg. 67 v., 70 r., 277 v., 279 v., Na. 485, *tot Sinxten toe* Bl. 1219, *op den Pinxterdach* Wg. 211 r., 253 v., *op den Pinxtendach* Wg. 226 v., Bl. 1159, *den Pinxtdach* Na. 323, Bl. 1181, *den Pingstdach* Puf. 23 r., *te, nae Pinxter* Na. 379, Bia. 38 r.; na 1548 komt in onze bronnen de naam *Sinxen* niet meer voor;

voor *Kerstmis: Kersavont* Bl. 1301, *Kersnacht* Bl. 1301, *Kersdach* Bl. 1301.

BIJLAGE.

Door vriendelijke mededeeling van prof. VAN HELTEN ben ik in staat de volgende bewijzen aan te halen voor een alreede in de 15e eeuw en wel grootendeels in de 2e helft daarvan heerschend gebruik van onoorspronkelijke vormen op *-e* in den nominatief en accusatief sing. masc. en neutr.:

„hi heeft *sinen* heylighen *arme* bereidet", Ap. 148 v. *); „Ic sal afsniden *dinen arme*", Delfsce B. I Reg. 2 *); „Sij sullen *mijnen arme* gedoghen", DB. Ysai. 51; „du hebst *enen arme*", Bvt. 246 v. (z. n. Ovs. 33 r., Bvt. 241 r.); *arme* als nomin. DB. Ezech. c. 4, Thr. 59 v., Ap. 150 v., BE. 68 r. (2 m.), 226 r, Bvt. 245 v. — „Ende maecte *enen* groten *avontmale*", DB. Judic. 6; als nom. en acc. *een avontmale* Lhi. 104 r. v., 109 v., 116 v., Ep. 176 r. — „Die besitten sal *mijnen* heylighen *berge*", DB. Ysai. 65; *berge* als nom. Parhl. 56 v. — „Heeft mi ghegheven *enen boke*", DB. IV Reg. 22; „Men sal *den boke* gheven", DB. Ysai. 29; „Sophonias las *desen boke*", DB. Jer. 29; *dit*, *dat boecke* Melib. 2283, Leidsch

*) In verschillende der in Tschr. 1, 162 vlgg. uit den *Delfscen Bijbel* aangevoerde citaten moet het nomen op *-e* als een echte datief worden opgevat (z Tschr 3, 290 vlgg. en in. 't bijzonder de *algemeene opm.* op bl. 311). De andere, waar zulks niet het geval is en we werkelijk met een accus. op *-e* te doen hebben, zijn in deze lijst opgenomen.

Voor bovenstaande afkortingen z. MS. bl. III vlgg.

Kb. 283, 316, 323, BE. 20 v., 27 v., 52 v., 56 v., 84 v., 97 r., 111 r. enz., Lhi. 1 v., Bpl. 43 v. — „Hout *den bome* af", DB. Deut. 4; „houwet op *den bome*", Bvt. 256 v.; *een, die bome* als nom. Ap. 188 v., Vb. 63 r., BE. 298 r., Bvt. 256 r., Lhi. 142 r., Sch. 66 v.; — *boone* nom. BE. 314 v. — „verdiende *den* warachtighen *brode*", Mrt. 12 v. — *die bussche* DB. IV Reg. c. 13, Sch. 62 r.; *dat, een bossche* fgs. 51 v., 87 r., Bvt. 12 v., Klsp. 6 v., Smz. 202 r., Maund. 15 r., GR. 141 v., 143 r., 146 r., Lhba. 38 r., St. 72 r., fgl. 8 r., 9 r., Stf. 139 r. — „hi hevet *buke* ende darmen", BE. 5 v.; „dat ghesouten water morwet *den buke*", BE. 108 r.; „geeft haer *enen* groten *buke*", BE. 160 v. (z. nog ib. 290 r., 292 r., 315 r., 320 r., 329 r.); *een, die buke* nom. BE. 49 v., 75 v., 80 v., 82 v. (4 m.), 97 r., 99 r., 133 r., 169 v., 232 v. enz., Dctr. 68 v., Lic. 28 v., Pau. 34 v. — *dat dake* Vb. 77 r. — *dat dale* Lh. 82 r., *een dalle* BE. 245 r. — *dat dele* Bvt. 239 v., 241 r., 256 v., *dat andele* Pass. 163, *dat, het meeste, een dele* BE. 132 r., 181 r., 255 r., 293 r., Voef. 31 r., Lhi. 163 r., Shs. 26 r., Vb. 37 r., 58 r., 59 v., 121 r., 123 r., 149 v., DB. IV Reg. c. 11, Dan. c. 2, 4, 9, Ysai. c. 57, Johel c. 24, Jerem. c. 12, 13, 51 — „dat masseus *den dienste* dede", fgl. 124 r.; „ambrosius ordineerde *den dienste* in die kercke", Lg. 24 v.; „doe woude mij mijn here *mijnen dienste* belonen", Vb. 55 v.; „Die *haren dienste* doen", DB. Hesth. 16; „du weetste *den dienste*", Bvt. 18 v.; „dat ghi *uwen dienste* verwandelt", Sch. 16 v.; „dede haer *groeten dienste*", Ovm. 74 r.; „te vervollen *den dienste*", BE. 14 r.; „volbrenghe *den dienste*", Vvt. 10 r. (z. n. Ruysbr. 3, 36, Kslp. 13 r., Lhi. 119 v.); „in *dijn dienste*", Pen. 95 v., *dienste* nom. GR. 25 v., 27 r., 234 r., Ee. 174 v. — *een diere* BE. 17 r. — „*Eenen doecke* suldi opt hovet slaen", Mnlp. 2, 3670; *een, die doecke* nom. BE. 80 r., 121 r. —

een, dat dorpe nom. en acc. Dctr. 17 r., Lh. 101 v., St. 34 r., Vb. 122 v. — *dorste* nom. acc. GR. 205 v., 224 r., 126 r., BE. 127 r., Ruysbr. 3, 141 — „menge *dinen drancke* met galle", Vvt. 13 v.; „*gheen* vulen *drancke* gedroncken heeft", Shs. 51 r. — „doe een yghelick *sinen drome* seyde", Vb. 73 r.; „Seg dinen knechten *den drome*", „dat gi mi *den drome* telt", „segt mi *den drome*", „dat gi mi *den drome* niet en segt", DB. Deut. 2; „Ic seyde *den drome*", DB. Deut. 4; „segghet mi *den drome*", „daer si *den drome* of hadt gehadt", Sv. 29 r., 56 r.; „dattu *den drome* saghes", Bvt. 25 v.; „ic sprac *den drome*", Bvt. 256 r. (2 m.), 256 v. (z. o. Bvt. 253 r. v., Ps. 198 v., GR. 125 v.), *een, gheen, die drome* nom. Lic. 168 r., Vb. 1 r., Stf. 102 r., Bvt. 23 r. (2 m.), en *sinen drome* als nom. Bvt. 253 r., 254 r. — „daer hi *menigen drucke* ghedoechde", El. 170 v. — „*den eersten* wil ick nu hebben", Vb. 89 r., *dijn eernste, neerste* nom. Gt. 8 r., Vb. 89 v. — *heyssche* nom. en acc. DB. Dan. c. 4, Hesth. c. 5, 7, Tob. c. 7, *dye, dijn eische* Dctr. 80 v. — *een gaste* nom. St. 93 v., 109 v., Vb. 129 v. — *een*, *dit*, *dat ghetale* BE. 80 r., 441 v., Lic. 26 v., Loh. 59 v., Thr. 72 r.; *het ghetalle* fgl. 16 v., 135 v. — „sciet die mensche *den* bosen *geeste*", Stf. 107 v.; „dat hi *den gheeste* gaf", Hs. 219, 131 v.; „hi wtgaf *sijn gheeste*", Olvw. 9 r.; „ic sel setten *enen* nuwen *gheeste* in midden van u", Lh. 60 v.; „wie *den gheeste* Christi niet en hevet", Pau. 14 r.; „dat ic *mijnen gheeste* opgheve", Vb. 150 r.; „hi sal u enen anderen troester gheven, *den gheeste*" Ee. 153 v.; „so hebben wi *den gheeste*", Vb. 45 r. (z. voorts Lhi. 88 v., 154 v. (2 m.), Pw. 43 r., Hart. 9 r., Ruysbr. 3, 219); *du*, *die geeste* nom. St. 17 v., Lic. 6 r., 114 r., Vb. 4 r., 20 r., 54 r., 96 v., 136 r., 154 r., Ar. Bosman 18 v., Lg. 55 r., Ap. 112 r., Pau. 14 r., 30 v., 32 r., 74 v., DB. Num. c. 11, Bvt. 139 v.,

Voef. 6 r. v., Lhi. 57 r., 127 r., 132 r., 134 r., Veg. 22 v., 45 r. Shs. 44 r., Getij. 72 v., Pen. 99 v. — *een grade* BE. 157 r. — *dat*, *een hare* BE. 93 r. (2 m.), Bvt. 256 r., 260 r., Vb. 80 v. — *een*, *die hoeke* Gjl. 36 r., BE. 260 v. (3 m.), 268 v., 443 v., Bpl. 15 v., *aen een hoeke* BE. 234 r. — „Daer groef men *sinen* yvorinen *horne* mede", Sp. 4[1], 28, 31; „sal ic voertbrenghen *den hoerne*", Getijb. 44 v.; Sadoch nam *enen hoerne* vol oli", DB. I Reg. 1; „Dese boc hadde *enen* schonen *hoerne*", DB. Deut. 8 — *dit hole* Vb. 159 v. — *een*, *dat houte* BE. 38 v., 187 r., 257 v., 292 r., 304 r., Stf. 9 r., DB. Lev. c. 1 — *dat huse* Lhi. 28 r. — *dat*, *een iare* Vb. 114 r., 150 r., *menich iare* Vb. 71 v. — „U vader heeft alte harden *jocke* op ons geleit", „Neem van ons *sinen* swaren *jocke*", DB. I Reg. 12; *mijn*, *dat*, *dijn iucke* Bdio. 46 r., Lic. 191 r., Lg. 27 r., *dine iocke* Ps. 8 v., *'t iocke* DB. Judith c. 5 — „Dat men *den campe* en vochte niet", Belg. M. 1 bl. 29 — *dat*, *een kinde* Shs. 68 v., 69 r., St. 46 r., 100 r. — „die hadde *enen knechte*", Vb. 134 r.; „*den* misdadigen *knechte* te versoenen", Bw. 139 r.; „Dattu mi *dinen knechte* leveren sultste in Achabs hant", DB. III Reg. 18; *dijn*, *die*, *een knechte* nom. Mnlp. 2, 3394, Vb. 41 r., 115 r., fgl. 6 r., 9 r., 11 v., 14 r., 66 v., 73 v., DB. Reg. I c. 17, Dbvt. 128 r., 177 r., Bs. 90 r., BE. 102 v., 103 v., Bvt. 6 r. („hi sel siin broderen *knechte* wesen"), Lhi. 54 r., Dcr. 41 r. — „dat sij *den crampe* hadden", Bpl. 65 v. — *dat crude* St. 100 r. v. — *dat lande* St. 114 v. — *dat*, *een lichte* Ep. 66 v., Lhi. 2 v., Oef. 40 r., 72 v., 102 v., Getij. 104 v., Vb. 46 r., 98 r., 111 v., 114 r., 123 v., 138 r., 143 v., Lg. 88 v., Ee. 133 r., fgl. 34 v., 137 v., Lhba. 13 r., Gt. 6 v. — „David had *den lone* voort geset", DB. Reg. II 5; „om te ontfaen rechtvaerdich *lone* Shs. 11 v.; *dat*, *u* (*mes*)*lone* Vb. 58 v., 72 v., 81 v., 112 r., 136

v., Bpl. 7 r., Ep. 117 v., Hadew. 31, 25, Ps. 29 r., Vb. 136 v. — „si hebben *enen* sekeren *lope*", „volbrengt *sinen lope*", „si vertraghen *den lope*", „so vervult hi *sinen lope*", BE. 161 r. v., 162 v., 163 r. v., 164 v., 165 r., 166 v., 167 v., 169 v., *een*, *die lope* BE. 153 v., 154 r. v., 156 r., 178 r. v. enz., *een toelope* Vb. 28 v. — „die *enen* manliken *moede* hadde", El. 7 v.; „dat si aldus den coninck *groten moede* maecten", Dcr. 26 v. — *sijn monde* nom. Thr. 38 v. — „Te maken *den mure*", DB. Reg. III 3; „Die salicheyt sal *dijnen muere* veronledighen", DB. Ysai. 60 — „dattet *sinen mule* int zant stake", BE. 232 v. — *hoer neste* Dcr. 52 v., *een*, *dat neste* St. 112 v., GR. 23 r., 29 r., 48 v. — „wetende haerluiden *quaden opsette*", Lic. 116 r.; „dat si sellen hebben *opsette* te biechten", Bdio. 69 v., en voorts als acc. en als nom. *haer*, *dijn opsette* Lic. 272 r., 294 v., Vvt. 3 r. („Hoede *dijn opsette*"), El. 49 r., Lic. 132 r. — *die pande* nom. sing. Shs. 41 r. — „gregorius had *enen* vroeden *rade*", El. 137 v., en als nom. *den besten rade* GR. 214 r. — *een ramme* Bvt. 48 v. — „dat men *dien rocke* met enen sacke soude decken", fgs. 66 v., en *rocke* nom. Bvt. 23 v. („het is miins soens *rocke*"), fgl. 29 v. — *dit sange* St. 3 v. — *een scape* Bvt. 44 r., 247 r., Vb. 54 v. — „*desen scatte* te behoeden", El. 76 v.; „so creech hi *enen scatte*", Vb. 6 r.; „si *haren scatte* verberchden", Lg. 32 v.; „dat hi en soude doen *den scatte* wisen", Lg. 127 r., en *een scatte* El. 84 r. — *een schuyme* BE. 289 v. — „(hi) heft *enen* goeden *sinne* Vb. 117 v.; „welcke mensce dan *den* helen *sinne* heft", Vb. 17 r.; „die herssen heeft in haer *den sinne* des voelens", BE. 52 v.; „soeckt *den* geesteliken, godliken, doechdeliken *sinne*", Klsp. 16 v. (3 m.); „si ofkeerden *haren sinne*", Bvt. 258 v.; „laet ons voeghen *den sinne* metter begheert", Pw. 50 v. (z. n. Lhi. 43 r., Bvt. 257 v., Gt. 18 v., 33 v.), *sinne* als nom.

Lanc. 3, 11765, DB. Dan. c. 4 (2 m.), Hadew. 28, 71, Pen. 30 r., Bvt. 208 v., 257 r., Olc. 36 r., Lhi. 68 v., 162 r. — „aen de noordtzijde hevet *den schote* van arabyen", BE. 256 v. — „Ic nam *slape* an der want", Vb. 134 v.; „Wanneer ghevet *den slape* die heer sinen gheminden", Getij. 38 v.; „ende oec *den slape* des dodes aennam", Bw. 110 r.; „Sijn gepens sal *den slape* of nemen", DB. Ecclesiasticus 31, en als nom. Melib. 1278, DB. Reg. I c. 26, Dan. c. 6, Bvt. 19 v. („*die slape* vloech"), BE. 34 v., 38 r., 41 r., 82 v., 106 v., 109 v. (3 m.), 110 r. (3 m.), 110 v. (5 m.) enz., Bvt. 258 r. — *dat slike* BE. 229 v., 290 v. — *smade* Melib. 2914 („Also volghet den armen mede *smade* ende verduldichede") — „si maecten *een zome* al om den caproen", Bvt. 54 v. — *dat soute* Ep. 111 v., BE. 134 r., 266 v., 289 v. (3 m.), 290 r., Nt. 5 r., 61 v. — *een, die stamme* BE. 302 r., 304 v., 305 r., 319 r., 320 v., Oef. 24 v. — „vermindert *den stancke*", BE. 308 v., en als nom. *die stancke* BE. 124 r. — „dattu *den state* ontfanghes", Vb. 23 r. — „vertoendet *sinen . . . . sterte*", Dcr. 33 r. — „die *den* eersten *stene* sciep", Vb. 119 r.; „Nemen *enen stene*", DB. Jer. 51; *een, die stene* als nom. Lic. 293 r., Vb. 150 v., DB. Johel c. 28, Bvt. 33 r. — *een, die storme* Mnlp. 1, 347, Vb. 82 v., BE. 233 v., Lh. 159 r., Pen. 95 r. — *dat, aen een stricke* Getij. 35 v., Lh. 129 r., DB. Joh. c. 17 — *sijn, dijn swete* Veg. 42 r., Vb. 123 v. — *een sweerde* St. 82 r. — *een telge* Oef. 21 r., 188 r., Ps. 18 r. — „du gheefste *enen thome* den onreynen tonghen", Vb. 148 r. — „up dat men *ghenen toerne* en werve", Mnlp. 3, 1159; „Harde woerden verwecken *toerne*", „Hij heeft *toerne* ghehat"; „Heb ic *toorne* ghedaan", DB. Parab. Sal. 15, Num. 25, Reg. III 19; „dat hi *sinen toerne* nederlaten woude", Vb. 19 v.; „stort wt *dijn toerne*", Stf. 147 v.; „achter laten *den thoerne*", Vb. 13 r. v.; „om te slessen *den* groten *toerne*", Ovs. 8 v.;

„om te wreken sijns heren *toerne* Mrt. 50 r. (z. v. Bdio. 22 v., 25 v., Sv. 7 v., Bvt. 236 r., 234 v., Lhi. 116 r., Getij. 49 v., 60 v., Bdio. 75 r., Gt. 6 r., 7 v.), *geen, (die) toerne* als nom. Tien plagh. 988, Ee. 65 v., 174 v., Lic. 38 r., 61 r., 67 v., Vb. 27 v., 33 v., 143 r., 145 v., Thak. 8 v., ms. L. M. v. L. no. 313, 216 v., DB. Ysai. c. 5, fgs. 8 v., Pw. 123 v., Sal. e. Marc. 49, Bdio 34 v., 58 v., Shs. 8 v., (2 m.), 22 v., Sch. 18 v. — „Die coninc Salomon maecte *enen* groten *trone*", DB. Reg. III 10; „op *zijn throne*", Ps. 176 r.; en *minen throene* als nom. DB. Reg. III c. 2, Ecclesiastic. c. 24 — „Wi hebben *trooste*", Vb. 31 v.; „Doe creech ick *enen troeste*", Vb. 53 v., 103 r.; „dat men oec gods *troeste* rekent", Lg. 49 v.; „verliesen *den troeste*", Lhi. 153 v.; „dijn herte dat *gheenen trooste* en ontfinck", Hart. 18 v.; „wi begheeren *trooste*", Gjl. 11 r.; en als nom. (*mis-, wan*)*troeste, onse, een trooste* Melib. 4, Mask. 1239, Vb. 55 r., 138 r., 148 r., Gt. 9 r., Stf. 43 v., Bpl. 4 r., Stf. 9 v., 10 v., 36 r., Lhi. 92 r., Pen. 16 r., Shs. 9 r. — „Of men *den twiste* mochte breken", Sto. 6, 86; „sonder enich *twiste*" Bdio. 39 v.; en als nom. (*een*) *twiste* GR. 92 r., Klsp. 8 r., Gjl. 4 v., Pw. 205 r., El. 161 r. — „sende die here god *vake* in adam", Bvt. 3 v.; als nom. BE. 146 v. — „hi voersach *den valle*", Lh. 107 r.; „hi bescreyede *haren valle*", Lhi. 107 v.; *die valle* acc. BE. 305 r., nom. DB. Joh. c. 17; „*die valle* der stat", Lhi. 108 r., *invalle* nom. = „gedachte" Spk. 27 r., *een toevalle* BE. 114 r. — *dat, ons velle* Bvt. 261 r., BE. 28 v., 72 r., 91 v., 108 r., 143 r., v., 144 r.. 292 r., 300 r., Vb. 31 r., fgl. 91 v. — *tviere, tvuere* BE. 119 v., 142 r., 154 r., 157 r., 189 v., 192 v., 193 r., 194 r. v., 239 v. enz., DB. Johel c. 1, Getij. 78 v. — *die vyande* nom. sing. Spk. 27 v. — „eischet hi *enen vische*", Nt. 8 r.; „ihesus gaf hem *den vissche*", Ee. 130 v.; „men *enen vissche* ontghinnen mach",

Gkr. 12 v., Cr. 11 r.; „Die here bereyde *enen* groten *walvissche*" Bvt. 260 v.; „die here hadde bereyt *enen* groten *walvissche*", Lh. 159 v.; en als nom. *een, die vissche* BE. 218 v., 231 v., 232 v., 233 r., v., 234 v., Bvt. 235 r., Dcr. 46 v., DB. Tob. c. 6 — *vlasse* nom. BE. 35 v. — *dat vleysche*, *vleesche* Tien plaghen 2452, Lucid. 999, Teest. 3982, Parhl. 22 r., Thak. 57 v., Ap. 100 r., 164 r., Bi. 114, 338, 339, Vb. 3 v., 13 r., 23 v., 31 r., 107 r., 154 v., GR. 2 r., 6 r., 15 v., 35 v., 55 v. enz., Exc. Cr. v. Brab. 12 v., fgl. 32 r. v., 95 v., 102 v., fgs. 72 r., 74 v., 90 v., St. 33 v., DB. Deut. c. 14, Jerem. c. 17, Ysai. c. 22, Joh. c. 14, 16 en 21 — „Haddic *eenen voete* in den grave", Melib. 1268 — *een, dat volcke* Teest. 3603, St. 72 v., Lic. 78 v., 110 r., Thr. 40 r., ms. M. v. Lett. no. 313, 137 r., DB. Jer. c. 8, Lh. 188 v., Pen. 70 v., Lhi. 116 r., BE. 104 v., 183 r., 237 v., Gjl. 6 v., 9 r., 12 v., 15 r. v., 29 r., 30 r., 31 r., 38 v., 41 v., 44 r., 48 r., Dctr. 84 r., Getij. 29 r., 107 v., Thr. 40 r., Bvu. 47 v., Lic. 78 v., 110 r. — *een vriende* Shs. 19 v. — „hi heeft gegaen *den* verren *wege*", Ps. 34 r.; „begonste *haren weghe* te maken", Ps. 48 v.; „doer *een omweghe*", St. 25 v.; en als nom. BE. 81 r. — „ic sel dan gheven *uwen wensche*", Maund. 37 r. — „*Den wercke* van dijnen handen sulstu voert steken", DB. Job c. 14, en *dat, dit, een wercke* St. 24 r., fgl. 92 v., Vvt. 32 r., BE. 17 r. v., 38 r. (2 m.), 53 v., 224 v., Lh. 159 r., Lhic. 6 r., Shs. 74 v., 80 r. (2 m.), Bdio. 47 r., El. 10 v., St. 115 r. — „hiete hem *goeden wijne* brenghen", Vb. 52 v.; en als nom. sing. DB. Dan. c. 10, BE. 108 r., 298 v., 446 r. — „soude hi *sijn wive* weder moeten nemen", Shs. 76 v.; „*een wive* te trouwen", El. 19 v. — „hoe dat hij *enen worme* verwandelde", Vb. 150 v., en *een*, *die*, *menich worme* Melib. 181, Bpl. 35 r., Bvu. 43 v., Lic. 153 v., Vb. 68 v., 150 v.,

BE. 287 v., Bvt. 240 v., 241 r., Lh. 136 r., DB. Ysai. c. 51. Vgl. voorts nog de nominatieven en accusatieven sing. op *-domme* en *-mente* als: *een bisdomme* Ps. 43 v., *dat bisdome* Vb. 116 v., *den wasdomme* Ep. 23 v., *rijckdomme* Vb. 1 r., *dat pavimente* Bvt. 259 v., *u, zijn testamente* Spk. 2 v., Vb. 28 r., *dat fundamente* Vb. 46 r., 59 v., *dat firmamente* Vb. 137 v., *dat sacramente* Voef. 34 r.

ADDENDUM.

Bij § 45*. Zie nog *des sielen* Wg. 85 v., 358 r. (Mnl. *des sielen* Parhl. 84 r., Pb. 119 v.); waarnaar zelfs *van den siele* Wg. 404 v.

Bij § 60. Z. nog voor een mnl *orloghe* fem. J. v. D. 2, 345.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

De metathesis is niet voldoende te verklaren door swarabhakti.

II.

Voor het Oudgermaansch kan epenthese van *i* niet geheel ontkend worden.

III.

Ten onrechte neemt KLUGE (*Grundriss der germ. Phil.* I, 375, § 38, 2) een derden ablautsvorm *du* aan voor het suffix van het zgn. zwakke praeteritum.

IV.

De conjectuur van C. HOFMANN-BEHAGHEL op *Helêand* 5426 is aan te nemen.

V.

Hêleand vs. 1600 moet de lezing van M. behouden worden, behalve *is*, dat te recht door RÜCKERT is geschrapt.

VI.

De *Merseburger tooverformulieren* zijn niet in het Oostfrankisch tot ons gekomen.

VII.

Te recht is LACHMANN van oordeel, dat het gedicht 27,17 niet van WALTHER VON DER VOGELWEIDE is.

Vermoedelijk heeft de jongere dichter het gedicht van WALTHER (bij LACHMANN) 45,37 vóór oogen gehad.

VIII.

Zonder grond beweren GUESSARD en GRANDMAISON (*Huon de Bordeaux*, p. VIII vlgg.), dat het optreden van *Guweloen* in *Huge van Bordeus* een verdichting is van den Mnl. auteur.

IX.

Dr. POLAK neemt (*Gids* Oct. '92) zonder voldoend bewijs aan, dat de Fransche tooneelschrijvers uit de tweede helft der 16e eeuw invloed hebben uitgeoefend op het Nederlandsch drama der 17e eeuw.

X.

Zonder grond beweert prof. TE WINKEL (Gesch. der lett.

pag. 274), dat de *Theophilus* stellig uit de 14e eeuw dagteekent.

XI.

De schrijver van de *Willem van Oringen*, bij MAERLANT Sp. Hist. 4[1], 29, 43 en 58 „Van Haerlem Claes ver Brechten sone" genoemd, was waarschijnlijk een halfadellijke uit het geslacht van Haerlem.

XII.

De prototype van het Ndl. *woude*, nam. *wolda*, bevat, evenals het Ohd. *wolta*, het Os. *wolda* enz. en het Ohd. praes. *wollemês*, enz. een vocaal, die herkomstig is uit de oorspronkelijke flexievormen, welke tot de athematische vervoeging van dit werkwoord behooren.

De *e* van het Mnl. *ic welle* enz. is, evenals diezelfde klinker in het Os. *welliu* enz., het Ohd. *wellemês* enz., met prof. SIEVERS (P.-B. Beiträge 9,563) te verklaren uit een verbum = 't Got. *waljan.*

XIII.

In de tegenwoordige taal vertoonen *ik*, *hij*, *jij zeijem*, *leijem*, *brachtem*, *zochtem* enz. (in tegenstelling tot *ik* enz. *beloofde-em*, *leerde-em*, *stoorde-em* enz.) den eertijds gebezigden vorm onder invloed der niet met het encliticum verbonden praeterita *zei*, *lei*, *bracht*, *zocht* enz. (tegenover *beloofde*, *leerde*, *stoorde* enz.).

XIV.

De meening van prof. TE WINKEL (*Gramm. fig.* pag. 84),

dat *peisteren* ten gevolge van volksetymologische „anlehnung" aan *pleister* de *l* heeft aangenomen, is onjuist.

XV.

Ten onrechte verklaart prof. TE WINKEL (ibid. pag. 262) de *d* van *geschieden* als het gevolg van phonetische epenthesis.

XVI.

De buigingsuitgangen, welke in de spreektaal niet meer leven, dienen ook uit de schrijftaal te verdwijnen.

XVII.

Handhaving in de schrijftaal van het masc. en fem. in de gevallen, waar de spreektaal die genera niet meer onderscheidt, is een anachronisme.

XVIII.

Lippijn vs. 173 is te lezen:
Ende seet, dat *een alf mi* heeft bedroghen.

XIX.

Ib. 179 lees:
Ghi selter nochtan *omme smeten* ontfaen,

XX.

Gl. van Bruysw. vs. 736 lees:
Si leghet aerm *in* aerm bevaen

XXI.

Ib. vs. 838:

Moeder gods, bewaert die scoene creature,

is *Moeder gods* te schrappen.

XXII.

Ib. vs. 1068 is te lezen:

Ter *goeder* tijt maect u van hier,

XXIII.

De bevolking van Drente is van Saksischen oorsprong.

XXIV.

De vergadering der Staten van Holland in 1573 droeg een revolutionair karakter.

XXV.

De vereeniging van Engeland met Hannover is nadeelig geweest voor eerstgenoemd rijk.

XXVI.

De Belgische revolutie van 1789 en die van 1830 vertoonen een gelijk karakter.

XXVII.

De omwentelingen van 1830 en van 1848 in Frankrijk waren gevolgen der Restauratie.

XXVIII.

Het groote grondbezit is een voorname oorzaak van het pauperisme.

